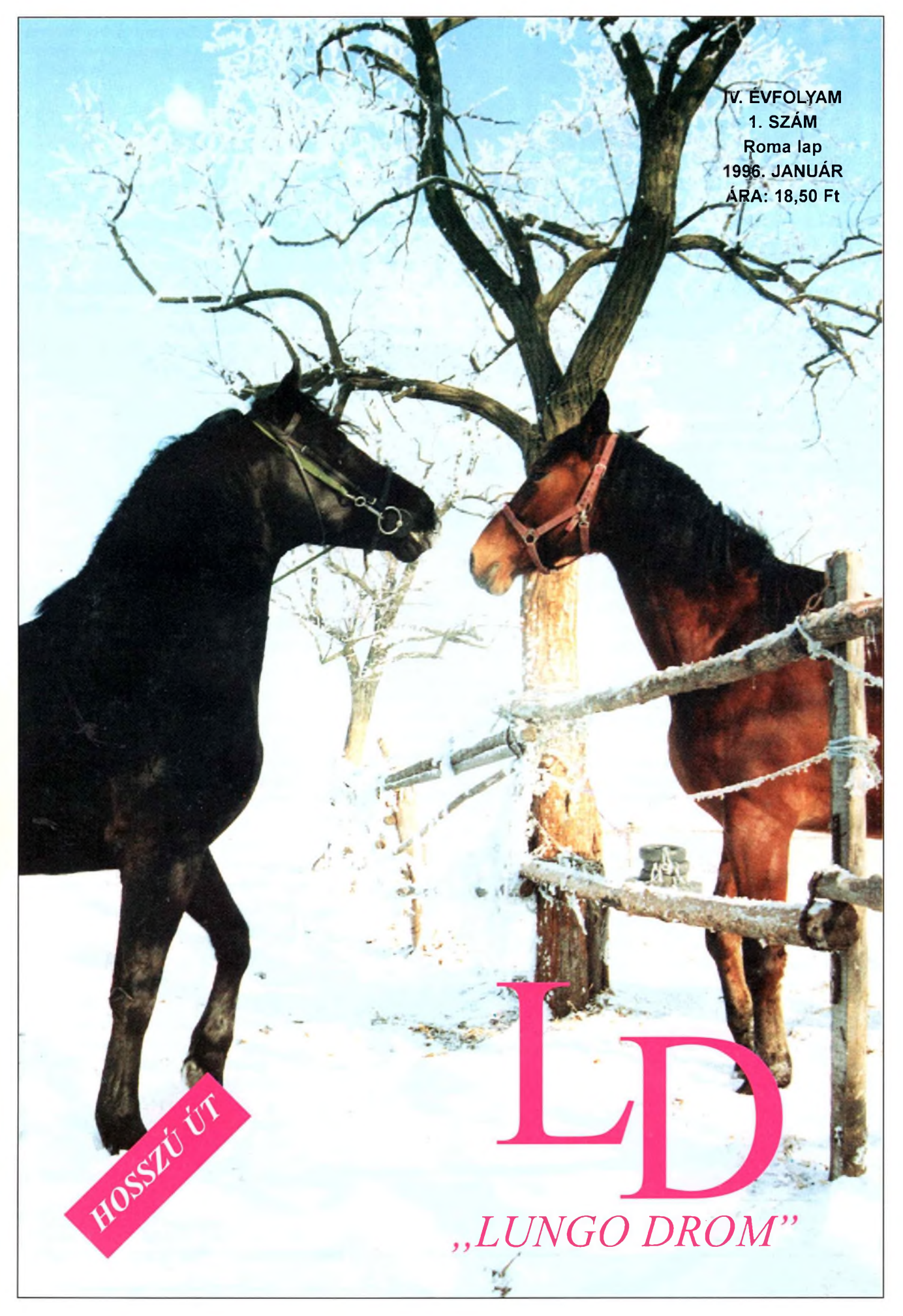

A photograph of two horses in a winter setting. On the left, a dark brown horse stands facing right. On the right, a reddish-brown horse stands behind a rustic wooden fence, facing left. The ground is covered in snow, and the background features bare trees with snow on their branches under a clear blue sky.

IV. ÉVFOLYAM
1. SZÁM
Roma lap
1996. JANUÁR
ÁRA: 18,50 Ft

HOSSZÚ ÚT

LD

„LUNGO DROM”

OSTAFORDULT

VAL

Mit hoz a jövő?

Ismét eljött egy új év. Egy évvel öregebbek lettünk. Repülnek az évek, és csak bízni tudunk abban, hogy az új év majd színesebb, eredményekben gazdagabb lesz, mint a többi volt. Úgy a szegény emberek, mint a gazdag és a középréteg számára. Bár ez csak álom, mert a múlt sem volt valami rózsás, akkor biztosan a jövő sem lesz jobb, mint a többi volt. Bár bízom és mindannyian bízunk benne.

Amíg bízni tudunk, addig nincs baj, és úgy érzem, most még talán lehet bízni. Hátha azoknak az embereknek az élete is megváltozik, akik az utcán, az állomásokon laknak és ott is alszanak. A munkanélküliségen is jó lenne, ha a jövőben tudnának segíteni az emberek. Mert egyre több a munkanélküli az országban. Persze ez nemcsak nálunk van így, hanem más országokban is. Ez egy 17 éves lány kérése lenne a jövőtől és gondolom, még sok más mindenkié is.

Címlapon: Hargitai Lajos felvétele

ROMA LAP
Megjelenik havonta
a Nemzeti és Etnikai
Kisebbségi Hivatal
támogatásával

Kiadja:
az „Oktatási és
Továbbképzési
Központ”
Alapítvány

5000 Szolnok, Szapáry út 19.
Tel./fax: (56) 420-110, tel.: (60) 387-293

Főszerkesztő: **Paksi Éva**
Szerkesztő: **Csillei Béla**
Tervezőszerkesztő: **Pozsa József**
Fotóriporter: **Hargitai Lajos**

Felelős kiadó: **Farkas Flórián**
Nyomdai munkák:
REPRÓ STÚDIO Nyomdaipari Egyéni Cég,
Verseghy Nyomda Kft.
Szolnok
ISSN 1216-982X

A nem kért kéziratokat nem őrizzük meg és nem küldjük vissza!

Szerintem ezek a legfontosabb dolgok ahhoz, hogy az emberiség el tudja tartani magát és a családját. Mert olyan szívszorító látvány, ha az ember megy az utcán, és úton-útfélen

csak hajléktalan embereket lát. A pénztelenség, az éhezés ezt teszi mindenkivel. Kiszorulnak az emberek az utcára, és ott vannak egész nap, sőt talán még ott is alszanak. Ez bizony borzasztó még nekünk is, akkor nekik milyen rossz lehet?!

Remélem és kívánom, hogy a jövőben az ő gondjuk is megoldódik és jobb lesz, mint volt. Ezúton szeretnék mindenkinek nagyon boldog, eredményekben gazdag és színesebb új évet kívánni!

Rácz Zsuzsanna
Jánoshida

Enciklopédia

BERKI FLÓRIS (1855-1893)

Berki Flóris 1855-ben született a Nógrád megyei Szécsényben. Apja szintén zenész volt. Szülei 7 éves korában iskolába adták, ahol mindig jól tanult. Tanítót tartottak számára a kotta tanítására, és Flóris ebben is bámulatos haladást tett.

14 éves korában már a szécsényi zenekarnál volt, s 15 éves korában ő volt ott a legjobb primás. 17 évesen elment Kecskemétre, az akkor híres **Balog Andris** bandájához praktizálni, itt a legszebb klasszikus darabokat sajátította el. Kecskemétről elmenve, 8 vagy 10 évig járkált az egyik híres zenekartól a másikhoz.

1881-ben **Balog Károly** bandájával kinn járt Oroszországban és az orosz cár előtt is játszottak, mikor is a legmagasabb elismerésben részesültek. Ebben nagy része volt Berki Flórisnak is, mert ő a cár előtt szólóban játszott.

Oroszországból visszatérve, Rozsnyón telepedett le, és nemcsak gyönyörű játékaival nyerte meg a rozsnyói közönséget, hanem tapintatosságával, finom modorával és kiváló műveltségével is. Belátva hiányos neveltetését, saját szorgalmából megtanult franciául és németül. Értékes könyvtárral rendelkezett.

Berki Flóris állandó udvari zenésze volt **Andrássy Manó** grófnak, ha az a betléri kastélyban tartózkodott, ő muzsikált. A gróf két lányának lakodalmán is.

Ez alkalommal **Zichy Géza** gróf, az Operaház volt intendánsa, a főúri társaság előtt nyilvánosan megdicsérte kitűnő játékát. A 80-as évek

elején **Milán**, volt szerb király **Andrássy Manó** gróf vendége volt az ősrégi krasznahorkai várban. A vár lovagtermében adott ebédnél is Berki Flóris játszott.

Amikor **Károly Lajos** királyi herceg a 80-as évek végén a dobsinai jégbarlangot meglátogatta, a szlovai vadászkastélyban időző **Andrássy** grófok Berkit vitték oda. Pompás játékát tízszeresen visszahangoztatta a barlang nagy korcsolyázóterme. Később az ebédnél is játszott, s a királyi herceg személyesen fejezte ki elismerését.

Ha **Koburg Fülöp** herceg évenként Gömörbe jött vadászni, rendszeren Flórist hívták meg a pohorelai vadászkastélyba (Koháry háza).

Egy ilyen alkalommal **Rudolf** trónörökös előtt is játszott. Mikor Berki a rozsnyói mulatságokon vagy a feketehegyi fürdővendégeknek muzsikált, állá alá vette hegedűjét, s körüljártatta sas-szemeit a nagyközönségen, szinte le lehetett olvasni az arcáról, hogy miben fő a feje: búsítni akar-e vagy vigasztalni?

Sokszor, ha hölgyközönség volt együtt nagyobb számban, kiválasztott közülük egyet és láthatólag annak játszott, annak az egynek, kiről le nem vette tekintetét. Kevés cigány játszott úgy magyar nótát, mint ahogyan Flóris az ő nótáit. Ha azután rátette a hangfogót a hegedűjére, összeszaladt az egész fürdőközönség, mert ilyenkor volt még csak elemében...

(Csemer Géza: **Habiszti**)

Évkezdő töprengő

„Adjon Isten füvet, fát, / Tele pincét, kamarát, / Sok örömet a házba, / Boldogságot hazánkba / Ebben az esztendőben” – szól a népi újévi köszöntő ilyen-olyan változatban bánáti falvaktól Kalotaszegen át a csángóvidékig sokfelé a magyarlakta tájakon. Elkél a jókívánság, a belőle kihangzó jóakarát. De nemcsak a belőle felfakadó óhaj tárgyi tartalma, hanem az évszázados-évezredes érzület megcsendesítette kedves dallam is. Mert szükségünk van nemcsak a vágyképekbe foglalt javakra, nemcsak a reménykedés és a vígságszerző reménykeltés érzelmepeszdtítő közösségi élményére, hanem arra a közvetlen, mindannyiunkat megszólító, bensőnkéből fakadó módra, ami maga a kultúra, a népi kultúra, valamennyiünk tulajdona. Mert úgy tűnik, elszoktunk egymás megszólításától, elszoktunk a közvetlen beszéditől és valahogy elmaradt az a közösségi érzés, ami talán közelebb hozta az embereket, elviselhetőbbé téve a mindennapok keserves harcait. Elemeire bomlott szét a társadalom, mintha mindenki a saját életörömének a feladásával védekezne, s négy fal közé bezárkózva kerülne ki a gondok, bánatok rázúduló csapásait. Egyedül maradtunk, magányosan.

Újabb év kezdetén, mikor egyéni és társadalmi kerveink, szándékaink nyilvánvalóak és letagadhatatlanul nyeresek, az előbbi versnek, ennek a népköltészeti megnyilatkozás képeinek nem elsősorban a közvetlen aktualitás stílusos megtámogatása a célja. Inkább csak egyféle utalás arra a világra, amely örökérvényű, s az érzéseket, érzelmeket minősíti, ráhangolva az embert a létező értékekre. Mert oly sokszor keressük az általunk valósnak vélt világot, hogy gyakorta azt sem vesszük észre, amiben élünk, bele-születtünk, s lassan kifelé haladunk belőle.

És könnyűszerrel elvesztegetjük az időt, nem figyelve könyörtelen múlására. Az időt, amely a legbecsesebb ajándék, s ami annál jobban elvész, minél inkább hajszoljuk.

Lezárunk hát egy évet, s beköszönt az újesztendő. Aki most mérleget kíván készíteni, bizony zavarba jön. Mert szinte közhellyé vált már, akármilyen is volt ez az év, a következő bizonyára még rosszabb lesz. Ezt halljuk, mondjuk immár évszázadok óta, s a valóság gyakorta keveseket győz meg ennek ellenkezőjéről. A számvetés ideje pedig nem mindig hozza ránk a tisztánlátás pillanatát. Új életet kezdünk, fogadjuk meg, s bizonytalanok vagyunk, vajon ez a megunt régi, csakugyan elvetendő-e? Elmélázunk azon, feltétlenül változtatnunk kell-e valamin, amire talán csak mások vetik rá az elavult, korszerűtlen

jelzőt? Az e a követendő példa, amit oly sok ismerős és ”ismeretlen ismerős” tesz, szemünk láttára? Aki eddig hideget fújt a szájából, most meleget lehel. Aki színfekete ruhákban jár, ma hófehéret ölt. S igaz meggyőződéssel, őszinte hévvel, égő tőzzel a szemében győzköd mindenkit, a mai képe az igazi. Hogy ő valójában csak most!... és akkor is már!... és csupán a körülmények! - de higgyük el, ez az igazság!

És ömlik ránk a médiából éppúgy, mint a hétköznapok pillanataiból a sok megváltozott, új vagy újabbik énjét megtalált, önmagyarázó bizonygatása. Akit pedig megaláztak, megtapostak, hiába ment panasza, mert akihez fordulhatna, ugyanaz volt az előző okozat oka is. Megrázták a fát, s felrepültek a verebek. Azóta visszaszállt mindegyik, s igaz, nem ugyanarra az ágra, de azért verebek maradtak, s a fa is ugyanaz.

Ezért hát, talán annak van igaza, ki nem kíván új életet kezdeni. Úgy véli, jó neki a régi is. Kicsit szűk, kicsit kopottas, talán pecsétetes is. De már megszokott, hozzáidomult, s valójában még szeretett is. Amikor az ember rádöbben arra, hogy hibátlanok csupán a tévé képernyőjén, vagy olcsó könyvek lapjain fordulnak elő, akkor megértheti, hibáink egyúttal mi magunk is vagyunk, együttesen. S amikor elfogadjuk egymás hibáit, akkor érezhetjük, milyen megnyugtató, hogy a miénket is elfogadják. És ettől talán könnyebb lesz minden. A régi év elfogadása és az újesztendő elviselése. Újfajta társadalmi nyomorúságok, kizsákmányolások és alávetések évadján rendületlenül időszerű az a ragaszkodás, mely egymáshoz és egyúttal saját magunkhoz is közelíti a hitet és a szeretetet az emberekben. Ha az anyagi környezet jelből jelentéssé lesz, s a gátlástalan anyagiasság elburjánzásával a mindennapi, tapasztalati tények válnak egyeduralkodóvá, s elfeledjük önmagunk, saját létünk értelmét. Akkor elfeledjük az örök kérdést, amitől emberek maradhatunk. Nem kutatjuk, honnan jöttünk és merre tartunk. Mert ehhez az is szükséges, hogy jó és rossz szokásainkkal, érenyeinkkel és emberi gyarlóságainkkal együtt vállalni tudjuk önmagunkat. Ezért jó, ha valaki ezt mondja:

– Új esztendő, újrakezdés, de azért jó nekem a régi életem is! Akkor kívánhatjuk tiszta szívvel: Boldog újesztendőt édes mindnyájunknak, Kik ez áldott földön szép hazánkban laknak!”

Csillei Béla

A CIGÁNYSÁG CSELEKVŐ RÉSZVÉTELÉRE VAN SZÜKSÉG

Dr. Gál Zoltán,

**az Országgyűlés elnöke a napokban
hivatalos látogatásra érkezett Szolnokra.**

**Két program között sikerült néhány
- a cigányságot érintő és foglalkoztató -
kérdésre választ kapni az elnök úrtól.**

- Tudomásom van arról, hogy a Parlamentben cigány vitanapot fognak rendezni. Erről szeretnék bővebben tudni, és szeretném megkérdezni, hogy a vitanapra, az OCKÖ képviseltetheti-e magát?

- A teljes pontosság kedvéért azt kell mondanom, hogy még nincs eldöntve a cigány vitanap időpontja. Ilyen kezdeményezés érkezett, de abban maradtunk, hogy mivel a novemberi, decemberi hónapokban éppen a költségvetés és a hozzátartozó törvények vitái és a Parlament zsúfoltsága miatt a tavaszi ülésszakon térünk rá vissza. Február elsején lesz az első házbizottság, és az azt követő hetekben ez el fog dőlni. Ami a részvételt illeti, erre azt tudom mondani, hogy van egy érvényes házszabály, amely nem teszi lehetővé, csak az országgyűlési képviselőknek, a köztársasági elnöknek meg a kormánytagoknak, hogy a Parlamentben megszólaljanak. Tehát jelen pillanatban házszabályi akadálya van annak, hogy a kisebbségek képviselői ebben a vitában részt vegyenek. Azt hiszem, ez nem is feltétlenül fontos. Az lenne a fontosabb, hogy a kisebbségi képviselők - ebben a konkrét esetben a cigányok képviselői - próbálják megnyerni maguknak a különböző frakciókat. Azt gondolom, a Parlament munkájának jellegéből adódóan ennek lenne igazán hatása.

- Számomra egy kicsit furcsa, hogy cigány vitanapot tartanak az érintettek nélkül, de talán, ha a kisebbségek parlamenti képviselete megoldott lenne, akkor erre nem kerülne sor. Többen szorgalmazzák

ennek a megoldását. Várható-e előrelépés ezügyben?

- Ez a kérdés - minden bizonnyal - már csak az új Alkotmány kapcsán rendeződik el, ha elrendeződik. Nagyon sok érv szól mellette, de legalább ugyanannyi, és ugyanolyan komoly érv ellene. A Parlament, tetszik, nem tetszik, a pártokra épül, a többpárti parlament, tehát a politikai akaratképzés pártok szintjén jelenik meg. Én azt hiszem, hogy a kisebbségek helyzetét igazából nem befolyásolná az, hogy egy vagy néhány kisebbségi képviselő ebben a minőségben ott ülne a Parlamentben, hiszen a Parlament természetéből adódóan a többség akarata érvényesül. Nem vagyok ellene, de ennél fontosabbnak tartom, hogy a kisebbségek - a maguk szervezetsége révén - befolyást gyakorol-

roljanak a politikára, a pártokra, a képviselőkre. Hiszem, hogy ez hatásosabb lenne, mint egy-egy elmondott esti hozzászólás vagy egy-egy szavazat egyik vagy másik kérdés mellett.

- Sokat emlegetik a pozitív diszkriminációt a cigánysággal kapcsolatosan. Legutóbb például magától Horn Gyula miniszterelnöktől hallottam. Elnök úr, mit gondol erről? Mennyire politikai és mennyire gyakorlati ez a megfogalmazás?

- Jelen pillanatban inkább politikai, bár néhány kérdésben azért gyakorlati, gondolok itt a kisebbségi önkormányzatok létrehozására, ahol nemcsak gyakorlati, hanem jogi szinten is megjelenik ez a pozitív diszkrimináció, de összességében még nem látom, hogy a gyakorlatba igazán átment volna. Pedig át kellene mennie! Elsősorban szociális kérdésekben és társadalmi felfogásban kellene ennek megjelennie, hiszen a cigányság problémáinak döntő többsége - megítélésem szerint - elsősorban szociális, gazdaságfejlesztési és egyéb. Végső soron a társadalom nagy többségét szintén közvetlenül érintő kérdés, és ezen belül kellene megjeleníteni ezt a bizonyos pozitív diszkriminációt. Tehát reagálni arra, hogy a cigány lakosságnak a képzettsége az átlagnál alacsonyabb, ebből következően a piaczgazdaság elsősorban őket szelektálta és szelektálja. Ezért külön oktatási programok létrehozásával, vagy a cigányok lakta térségek, adott esetben állami eszközökből való megsegítése és még sok mindenben kellene megjelennie ennek a pozitív diszkriminációnak, ami valahol tulajdonképpen a társadalom egésze szempontjából is fontos lenne, hiszen mi kevesen vagyunk ahhoz, hogy többszáz ezer főt kitevő, bizonyos szempontból elkülöníthető társadalmi réteg kimaradjon az ország fejlődéséből, vagy ne tudjon abban részt venni. Mert hiányzik - megítélésem szerint - a nagy többség számára is. Túl nagy szám az ah-

hoz, hogy a többség, tehát a nem cigány lakosság, a maga érdekei szempontjából is próbáljon ezen a helyzeten változtatni. Ezt ugyan kevesen ismerik fel, de úgy hiszem, hogy hosszú távon a magyar társadalom semmiképpen sem rendezkedhet be arra, hogy lemondjon a cigányság munkájáról, ezt most a legszélesebb értelemben mondom, szellemiségéről és hát ennek a többszázézes rétegnek a cselekvő részvételéről az ország fellendülésében. Ez az emelkedő nemzet, hogy Németh László szavai után mondjam, nemigen teremthető

meg akkor, ha a társadalom jelentős rétegei – most mindegy, hogy milyen alapon, de – kirekesztődnek ebből a folyamatból. Én a cigányság egész helyzetét tulajdonképpen ebben a megközelítésben látom, amihez természetesen masszívan hozzátartozik, hogy a cigányság maga is, a maga szervezetei révén is segít, próbál segíteni magán.

– Végezetül egy kicsit könnyedebb kérdés. Elnök úrnak van-e valamilyen személyes kapcsolata a cigánysággal?

– Sokfajta élményem van. Az elmúlt években sok cigány emberrel találkoztam, hiszen közismert, hogy megindult a cigányság önszerveződése, és ennek kapcsán több szervezet alakult, és azok képviselői megkerestek még ellenzéki koromban. A szocialista párton belül is van cigány tagozat, ott is több ismerősöm, sőt barátom is van. Azt hiszem, hogy barátomnak mondhattam **Péli Tamást** és rajta keresztül sok mindent megtudtam a cigányságról.

– Köszönöm a beszélgetést!

Paksi Éva

„A hír szent, a vélemény szabad”

K I N E K A J Ö V Ő J E ?

Amikor a buldózerek megjelentek, kitört a pánik. A hatalmas masinák valóban félelmetes látványt nyújtottak: a sárga óriások úgy sorakoztak a saras földút elején, mint a Mad-Max x-edik részében. A vezetők – a hivatalos elnevezés szerint nehézgépkézelők – még fel-feltúrúztatták a motort. Némelyikük tekintetében fura fény villant, akárha valami nagy kalandra készülnének, ami talán igaz is – bizonyos távlatból szemlélve. Persze volt – legalább is a rutinosabbak között – olyan, akinek inkább a túlóra pénzen járt az esze, miközben lába mázsás súlyként nehezedett a gázpedálra.

Velük szemben pedig ott álltak az emberek. Nekik aztán végképp fogalmuk sem volt arról, hogy most történelmi pillanat részesei lehetnek. Azalatt viszont tisztában voltak, ha a buldózerek beindulnak...

Minden úgy történt, ahogy a nagy könyvben meg volt írva. Az ósdi, rosszul rakott vájogfalak kártyavárként omlottak össze. A falakkal másodpercek alatt évszázadokon át kialakult életforma esett szét. Az asszonyok síkongattak minden hullámlémez roppanására, a férfiak komor tekintettel bámultak maguk elé. A gyerekeknek eszükbe sem jutott, hogy ott lábatlankodjanak: úgy kapaszkodtak anyjuk szoknyájába, mintha a buldózerek legalábbis az ő eltiprásukra indultak volna.

Pedig – voltaképp – a gyerekek miatt volt az egész.

A házak, a régi, omladozó viskók eltűntek, de jó két utcával odébb már felépültek az újak. Az új otthonok. Igaz, egy kaptafúra készült az egész,

szoba-konyhával, parkettával, kályhával, fürdőszobával, kis kerttel, kerítéssel. Nem kellett 10–15 embernek egy helyiségbe összehúfolódnia, s ha mosakodni akartak, nem kellett sorban állniuk a kerti csap előtt. Az ottani önkormányzat nem sajnálta a pénzt arra, hogy „felemelje” a romákat, hogy lehetőséget adjon a változtatásra. Még sem volt jó.

A buldózerek kezelői évekig nem mertek még a környékre sem menni. A romák a parkettát azóta felszedték – állítólag igen jó tüzelőnek is a kiszáradt, lakkal átitatott keményfa. Még néhány év, s talán már megint mehetnének a sárga óriások...

Az is lehet, hogy a kivitelezésbe csúszott valami hiba.

A cigányok talán még nem készültek fel arra, hogy valóban változtassanak. Hogy más változtasson az életükön. Már vannak kisebbségi önkormányzatok. Megalakultak a romák érdekképviseleti szervezetei, talán több, mint ami az egységes fellépéshez szükséges lenne. A települési önkormányzatokban megfelelő arányban foglalnak helyet a nemzetiségek és etnikumok szószólói – csak hogy szólnak, szólhatnak-e?

Vegyük sorjába. A német, szlovák kisebbség – „hála” a Kádár-korszak politikájának – szépen, lassan asszimilálódott, és szépen lassan elfelejtette az anyanyelvét: a cigányok egy része magyarul felejtett el (megtanulni), nyelvük pedig – bevándorlásuk irányától függően – igencsak eltérő dialektusokra oszlik. Azóta van kisebbségi törvény, amit 1994-ben már módosítottak is, a kisebbségeket érin-

tő jogalkotási folyamatban a jogviták rendezésével azonban vannak még hézagok. Nincsenek tisztázva a kisebbségi és a települési önkormányzatok közötti jog- és hatáskörök – ezek leosztása pedig a helyhatóságtól függ. De így milyen mértékben szólhatnak bele a kisebbségi önkormányzatok lakóhelyük – mondjuk – szociális és oktatási költségvetésébe?

Az önállóság ugyanis az anyagi kondíciókon (is) múlik. Ha így vesszük, egyáltalán nincs jól eleresztve a csaknem 700 kisebbségi önkormányzat. Nem jutottak hozzá a 300 millió forint értékű vagyonhoz, s az, hogy külön irodát kaptak – mint például Tatabányán –, az önkormányzat hozzáállásán múlik. A Roma Közalapítvány 150 milliója, a Népjóléti tárca kistérségeket fejlesztő, a cigányokat (bér)földhöz juttató szociális programja önmagában aligha elegendő. A kisebbségek szükségszerű (anyanyelvi) iskolahálózatának kiépítésére szánt milliók egyre apadnak, a fejlesztési programok helyett jobbra csak a már létező intézmények működtetésére futja. Van, ahol lassan már arra sem...

A jogi keret már adott ahhoz, hogy a nemzeti és etnikai kisebbségek változtassanak sorsukon. Külön-külön, és együtt. Sok múlik persze azon, hogy mit tesznek, mit tehetnek önkormányzataik, még ebben a felemás helyzetben is.

De egy biztos. Nem a buldózereké a jövő. **Csornai Tamás**

„A TÖBBSZÖRÖSEN HÁTRÁNYOS HELYZETET EL KELL KEZDENI KEZELNI”

Beszélgetés Kurunczi Sándorral, az OCKÖ Hivatalának vezetőjével

– Mit jelent számodra az önkormányzatiság?

– Az önkormányzatiság még csak reménybeli, hosszabb távon megvalósuló forma, ami bizonyos kereteket adhat a kisebbségek önazonossága megőrzéséhez, politikai, kulturális sajátosságai megjelenítéséhez. Azt gondolom, hogy lehetséges meglehetősen késői időpontban jött létre. A jelenlegi formáját az 1993-as Kisebbségi Törvény szabályozza, azonos jogi formulát, azonos jogi keretet adva a kisebbségeknek. Azért mondtam, hogy utolsó időpillanatban, hiszen, a cigányság az asszimiláció olyan fokán van, amikor félő, hogy ez a kisebbségi önkormányzatiság, már nem tud segíteni, folyamatokat már nem tud visszafordítani, csupán egy helyzetet tud stabilizálni, akár a nyelvhasználatot, akár az iskolai helyzetet nézzük. De hangsúlyozom, hogy mégiscsak egy lehetőség, egy olyan lehetőség, amivel élni kell.

– Vajon nem várunk-e túl sokat a kisebbségi önkormányzatoktól?

– De igen, és itt hangsúlyozottan külön kell beszélni a kisebbségi önkormányzatokról és a nem cigány önkormányzatokról. A cigány önkormányzatoktól jóval többet várnak más emberek, egész más elképzelésekkel, reményekkel tekintenek rá. Azt gondolom egyébként, a nemcigány kisebbségi önkormányzatok felé nincsenek túlzott elvárások. Ez talán abból is fakad, hogy a legtöbb helyen erősebb szervezeti, személyi előzménye volt a létrejövő helyi önkormányzatoknak, illetve az országos önkormányzatoknak. Az Önkormányzatot – tapasztalataim szerint – a kisebbséghez tartozó emberek csupán egy legalizáltabb, megerősítettebb, egy kicsit a társadalmi szerveződések közül kiemelt formának tekintik. Az más dolog, hogy bizonyos hivatkozásokban, egy-egy sajtócikkben, az állam valamelyik szervével való tárgyaláson ez nem ilyen formában jelenik meg. A cigány önkormányzatoknál a helyzet egészen más. A cigányság kisebbségként se teremtette még meg azt az intézményi hálózatot, ami mondjuk az úgynevezett és rossz szó ez, az úgynevezett „klasszikus” nemzetiségeknél többé-kevésbé megvan. Tehát a könyvtári, a közoktatási, és a múzeumi hálózatot, stb, ami az önazonosságuk, az identitásuk megőrzésének fontos előfeltétele. Ez az egyik problé-

makör az, amiben azt gondolom, hogy majd a cigány önkormányzatoknak mozganiuk kell, és az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzatnak különösen nagy szerepe van. De ami ezen jóval túlmutató, és ami elsősorban többlet elvárást jelent a cigány önkormányzatok felé, hogy a többszörösen hátrányos helyzetet valamilyen módon el kell kezdeni kezelni helyi és országos szinten is. Olyan programokat kell elindítani, ahol ezek a nagyon-nagyon kiélezett különbségek elengedélyeződnek, a leszakadás csökken, elindul egy mobilitási, egy felzárkóztatási folyamat. Legalább ilyen fontos – mert

a cigány emberek létét fizikailag is veszélyeztetni –, hogy a hátrányos helyzetekhez kapcsolódó előítéletekkel is tudjunk valamit kezdeni. Az OCKÖ nagyon fontos feladatának tekintette, hogy megyei hálózatot, megyei irodákat hozzon létre. Ez a legtöbb megyében már jelen van. Az irodán belül kiemelt feladat, hogy próbáljunk a diszkriminációs esetekre, azoknak a kezelésére jogászt biztosítani, ugyanakkor az is kétségtelen, hogy ehhez erősebb törvényi garanciák kellenek, továbbá az irodák ezen tevékenységét koordinálni szükséges az OCKÖ és az ombudsman hivatala részéről.

– A Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal osztályvezetője voltál. Mi csábított el onnan az OCKÖ-hoz? A mo-

dellértéke, ennek az egésznek az újdonsága?

– Kétségtelen, hogy ez is. Én azonban onnan indítanék, hogy a Kisebbségi Hivatal már 5 éve létező intézmény, a Hivatal eddigi tevékenységével egy kisebbségi állóvizet kavart fel. Egy olyan irányvonal érvényesült a Hivatalban, ami azt gondolom, hogy nagyon szükséges volt az állóvíz felkavarásához. Ez az út végülis eredményre vezetett, hiszen hosszú tárgyalási folyamat után létrejött a kisebbségi törvény. A törvénnyel élve nagy számban alakultak kisebbségi önkormányzatok. **Wolfart János** a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatal első elnöke, – az én értékelésem szerint – nagyon ügyesen megtalálta azt a határmezsgyét, amin belül kisebbségi politizálni lehet. A kisebbségek erős asszimilációjából reakcióként következő radikalizmus és egy korábbi helyzetet stabilizáló állapot között egy aranyközéputat vagy középmezőt tudott találni. A hivatal az akkori kormánypártokban, az ellenzéki pártokban, magában az államigazgatásban, más minisztériumokban is olyan típusú szövetségeseket, sőt a kisebbségek akkori képviselői körében is olyan szövetségeseket tudott keresni és találni, akikkel eredményesen tudta ezt a koncepciót képviselni. Még egy sajátosságot érdemes elmondani, hogy a hivatal vezetése külföldön is nagyon eredményesen képviselte ezt a váltást. Ez a koncepció számomra sokat mondott, szükségesnek tartottam. Ugyanakkor a hivatalban nagyon hamar érzékeltem azt, hogy szükséges egy másik koncepciót is érvényesíteni, ami természetesen ezt az előzőt nem zárja ki, bár bizonyos értelemben, hogyha a kettő egy időpontban jelentkezik, akkor a hatások oldhatják egymást. Az első koncepció a hazai kisebbségekről szól, beleértve a cigányokat is, a második koncepció a cigányságot mint hátrányos helyzetű réteget célozza meg. Az én értékelésem szerint a magyarországi cigányság olyan katasztrofális helyzetben van, hogy akár csak a kisebbségi ügyben 1990 után, ugyanúgy a cigányság problémájával is egészen másképp kell foglalkozni, nagyszámúakkal több odafigyelés szükséges, és ebbe mindent beleérték, politikai segítséget, anyagi segítséget, média segítséget. A cigányság egy kisebbség is, s ilyen szempontból ez a kisebbségi kon-

cepció rá is érvényes, hiszen eltérően a többi nagylétszámú nemzetiségtől, intézményhálózata még nincs. És ez a problémakör az, ami belatartozik a kisebbségi koncepcióba, hogy kisebbségi cigány oktatást teremtsünk, cigány intézményeket hozzassunk létre. Emellett úgy éreztem, egy másik koncepció is szükséges, amelyben a hátrányos helyzetek, az előítéletek kezelése fogalmazódik meg. Ezen elképzeléseimnek én elég hamar hangot adtam és ennek jegyében készült el néhány anyag a kisebbségi hivatalban, olyan típusú programok leírásával, amelyek legalább reményt adhatnak arra, hogy megállítsák a leszakadást. Azt az anyagot, ami a tervezett cigány vitanapra – aminek az eredeti dátuma 1992. októberre volt – készült, szintén ennek a jegyében írtam. Itt már olyan javaslataim voltak, mint például, hogy szociális földalapra van szükség. Tudjuk, hogy azóta már a félország ezt harsogja, és számtalan konferencián elhangzott. Néhány foglalkoztatási fórum szervezésében –, melyek közül a Cigányság az agrár ágazatban című konferencia kapott a legnagyobb publicitást – szintén részt vettem. Ezeknek a nyomán például a Munkaügyi Minisztériumban is elkészült egy cigány cselekvési program, holott addig, tehát 1993-ig ez a probléma nem jelent meg minisztériumi anyagban. A konferenciák megrendezése után tapasztaltam, hogy a kisebbségi koncepcióba az ezeken hangsúlyozott problémák, az ezek megoldását szolgáló elképzelések nem férnek bele. Már 1992-ben írt anyagokban is jeleztem, hogy az államigazgatásban is váltásra van szükség, ha úgy tetszik egy olyan hivatalra, és én ezt különböző nevekkal illetem; integrációs hivatal, felzárkóztatási hivatal stb., ami az államigazgatásban a felzárkóztatási típusú tevékenységeket képes összefogni, koordinálni, illetőleg olyan programokat képes indítani, ami egy-egy tárcához nem köthető, illetve bizonyos jogszabályokba olyan módosításokat képes beletenni, ami figyelemmel van a cigányság helyzetére. A kisebbségi hivatalban uralkodó koncepciótól ezek az elképzelések idegenek voltak. Az új kormány megalakulása után volt egyfajta biztató a kormányprogramban, és abban az általam elképzelt integrációs hivatal előfutárának tekinthető a cigány programiroda, de nagyságrendi változást nem éreztem. Ez az egyik ok amiért átjöttem: az országos önkormányzat vált a leghivatottabbá ezen problémák kezelésére, azt gondolom ez a testület lesz az, amely ebben tud segíteni, az elképzeléseket együtt, ők az én segítségével és fordítva meg tudjuk valósítani. Ezen kívül kétségtelen, hogy mint az államigazgatásban dolgozó, egyfajta kihívásnak éreztem, hogy egy hivatal, egy olyan végrehajtó apparátust szervezzek, amely

– a megyei irodai hálózattal együtt – 1-2 éven belül nagylétszámúvá, közel 100 főssé válhat.

– Azt gondolom, erre szükség is lesz, hiszen látom, mekkora munka folyik itt. Kérlek, mutasd be a Hivatalt!

– Az OCKÖ Hivatala még most is kisebb létszámmal dolgozik, mint ami a munkamennyiséghez szükséges lenne. Jelenleg a választott tisztségviselővel, az OCKÖ elnökével együtt 5 fő dolgozik a hivatalban. Négy szakértő van akivel kisebb-nagyobb rendszerességgel együtt dolgozunk. A technikai nehézségekről is szólni kell. December közepéig egy körülbelül 40 m²-es lakásban működött az országos önkormányzat. Ennek nem az az oka, hogy nem tudtunk volna korábban nagyobb ideiglenes székhelyet keresni, de azt reméltük, hogy végleges székházigényünk gyorsan rendeződik. Ennek elérésére kétszer is javaslatot terjesztettünk a kompenzációs bizottság elé. A bizottság kezdeményezéseinket nem fogadta el. A hivatalról talán még annyit, hogy iktatási rendszert dolgoztunk ki, gépi iktatásunk van. Sikerült kialakítani a számviteli rendszerünket is, megteremtődtek az önkormányzat hosszútávú működésének keretei. Számtalan megyében jött létre irodánk, akik ugyan önállóan is tevékenykednek, de hozzánk tartoznak munkajogilag, pénzügyileg és természetesen politikailag is.

– Milyen segítségért fordulhatnak ide az emberek?

– A segítségkérések a legkülönbözőbbek. A tanszersegélytől a tüzelősegélyen keresztül, a helyi kisebbségi önkormányzatok működésével kapcsolatos gondokig, információkérésekig. A megyei rendszernek a kiépítésére azért is szükség van, mert hiszen több mint 500 önkormányzatunk van, az irodák az adott megyében tudnak segítséget adni. Az országos központot és a megyei irodákat megelőző szeretnénk egy országos számítógépes hálózattal összekötni. Ez információ háttérre lenne a cigány önkormányzatoknak. Az országos számítógépes hálózat mindenekelőtt azt jelentené, hogy a központban egy központi adatbázist hoznánk létre, ahonnan az irodák bármikor lekérhetnék a számukra szükséges információkat. Központi sajtó és pályázatfigyelés lenne, sőt pályázati minták kidolgozása. Reményeim szerint el fogunk jutni egy olyan stádiumba, amikor bármilyen, bennünket érintő pályázatra két szakember 2-3 nap alatt tud egy pályázati mintát csinálni, és a rendszeren keresztül azonnal továbbítható lesz az irodákhoz. Természetesen a hivatal, addig is, amíg ez a hálózat teljesen kiépül, kísérletet tesz rá, hogy egyfajta helyi önkormányzatot segítő tevékenységet ellásson, amely azonban se a megyei irodákat, se a központi adatbázist nem tudja pótolni.

– Amikor olyan konkrét kéréssel fordulnak hozzátok, hogy például tüzelőre van szükségük, vagy tanév elején a tankönyveket nem tudták megvásárolni, ilyen esetekben tudtatok-e segíteni?

– A segély jellegű kérésekkel kapcsolatban szeretném elmondani – és bármilyen fájdalmas is, ezt tudomásul kell venni –, az országos önkormányzat nem tudja azt felvállalni, hogy ilyen jellegű támogatásokat adjon. Ugyanakkor minimális kivételt mégis teszünk. Amikor a tanszerhez jutással kapcsolatos kérelmek érkeztek az országos önkormányzathoz, megpróbáltuk elérni és sikerült is, hogy a Művelődési Minisztérium biztosítson erre egy félmilliósi keretet, amit aztán mi osztottunk el, illetve az önkormányzat elnöksége szintén megszavazott erre egy félmilliósi keretet. Ugyanakkor olyan pályázati mennyiség volt, hogy nagyon csekély, egy-két-három ezer forintos támogatást tudunk csak egy-egy pályázónak adni. Más jellegű támogatásokat nem tudunk biztosítani. Néhány fontosabb, az országos önkormányzat számára is jelentőséggel bíró nagy rendezvények, esetleg megemlékezések azok, amit még esetleg tudunk támogatni.

– Végezetül kérlek, beszélj magadról is!

– Csanádpalota községből származom, ez jelenleg Csongrád megyében van, én mindig hozzáteszem, hogy a volt Csanád megyében, Makó mellett. A középiskolát Szegeden végeztem, majd nappali tagozaton a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán Salgótarjánban, később munka mellett a Közgazdaságtudományi Egyetem és az ELTE Szociológia szakán szereztem diplomát. Mind a két egyetemen a cigányság problémavilágával foglalkozó szakdolgozatot írtam. Ezek következményeként kerültem a Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Hivatalba 1991-ben, tulajdonképpen azért, hogy a cigánysággal kapcsolatos elméleti munkákban vegyek részt, formálisan viszont a hivatal közigazdászaként. Két kis gyermekem van, egy második kislány, és egy hatéves kisfiú. Sajnos, nagyon keveset tudok velük lenni.

– Lehet, hogy te is egy kisebbségi vagy?

– Tudomásom szerint nem, bár az én családomé is egy jellemző magyarországi történet, a felmenők között több kisebbségi őssel. A mi családunk is olyan, mint egy átlag magyar család, sok-sok nem magyar is van benne. Érdekesség képpen a faluról is elmondanám, hogy valamikor Tótpalota volt a neve, és az őslakói döntően elmagyarosodott szlovákok, ahol már a nagyszülők sem emlékeznek olyanra, aki szlovákul beszélt volna. Nálunk nem tudom, cigány felmenő volt-e, van olyan állítás, miszerint igen, ennek bizonyosságáról eddig nem tudtam meggyőződni.

Paksi Éva

A másság megismerésének türelmes útja

Nem ismerjük egymást. Nem tudjuk, nem látjuk ki az a másik, aki mellettünk él, velünk együtt lélegzik, szenved és örül. Szomszédunk, ha találkozzunk, hűvös biccentés, vagy rövid köszöntés a jussa, s már lépünk is tovább. Élete a szemünk előtt zajlik le, mint egy nyitott könyv. Csodálkozva látjuk kislánya felcseperedését, az esküvőt, fia első iskolásnapját. Mégsem tudunk egymásról semmit. Egyikünk cigány, másikunk pedig nem. Egy hazában, egy reménnyel, de külön, mint két világ. Nem ismerjük egymást.

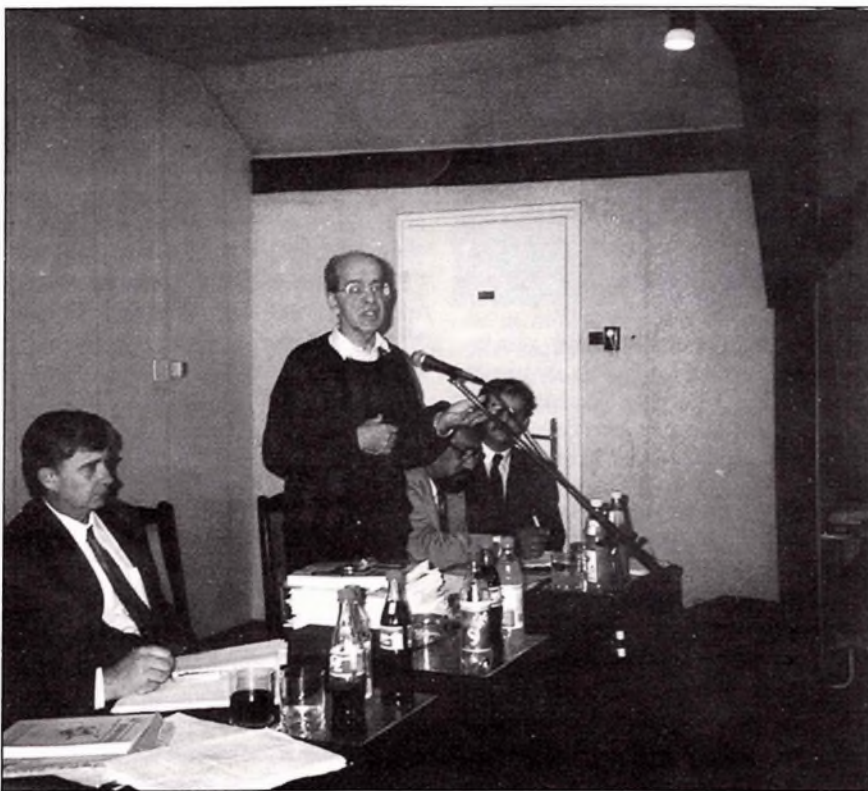
Tudjuk, a legfontosabb az iskola. Minden ott dől el. Ha segít, az a lökés egész életre szól. A kudarc szintűgy. A gyerek pedig, kíváncsisággal vegyes rémülettel lépi át a kapuját, mert érzi, valami meghatározó és visszafordíthatatlan veszi kezdetét. Ha megértik őt, ha megismerik egyéniségét nagyobb az esélye. Ha nem, menthetetlenül odavész. Az első pont tehát a megismerés.

Az Országos Cigány Kisebbségi Önkormányzat Oktatási Bizottsága megalakulásától kezdve szorgalmazta az önálló tervezet kidolgozását. Azt, amely nemcsak megismeri, megismerteti, de meg is érteti a másságot, annak minden szépségével és különbözőségével együtt. Az elkészült Oktatási Program olyan eljárásokról szól, melyek az iskolai teljesítmények mellett elismerik a kulturális másságot, megértetik megismerésének fontosságát, hasznosságát. Így oldódhat az iskolával, mint intézménnyel szembeni fenntartás, miközben a cigányság saját belső heterogenitása ellenére is társadalmi téren hasonló, kulturálisan pedig önálló-értékeinek az integrálása az intézményesült oktatási rendszerbe megvalósulhat. Ezáltal az etnikai másság okozta konfliktushelyzetek és az iskolai sikertelenség a minimálisra csökkenhet. A szakmai program a meglévő, kölcsönös bizalmatlanságot kívánja feloldani. Tények, adatok bizo-

nyítják, a társadalmi érvényesülés útja napjainkban egyértelműen az iskoláztatás, a magasabb végzettség megszerzése. A cigányság számára azonban ez a képzettség megszerzése komoly akadályokba ütközik. Az iskolába bekerülő cigányfiatalok pedig folyamatosan találják szembe magukat az iskola és a magánéletük kettőssége okozta konfliktusokkal. Az előítéleteknek kitett gyerekek, maguk is telve előítélettel, folyamatosan elhagyják az egyetlen kitérési lehetőséget és magukra maradnak. A pedagógusok pedig nem tudnak változtatni ezen ismerethiány, türelmetlenség, vagy idegenkedés következtében.

Az Oktatási Program a konfliktusok egyik legfőbb kiváltó okának az információhiányt, a félreinformáltságot és a tudatos torzítást tartja. Ennek értelmében módszertani füzetekkel, szöveggyűjteményekkel, szemléltetőeszközökkel, át- és továbbképzésekkel, valamint közös rendezvényekkel kívánja az iskolai konfliktusok körében az etnikai eredetűeket a minimálisra csökkenteni. Ezekkel az ismeretekkel látják el nemcsak a pedagógusokat és a cigány fiatalokat, de a programban résztvevő nem cigány tanulókat is. Végrehajtása esetén a torz információk adta légkörben egyfajta világosságot hozhat, s így oldódhat a már meglévő, kölcsönös és esetlegesen beláthatatlan következményekkel járó feszültség. Ezt az oldást pedig az általános iskolában kell megkezdeni. Ott, ebben a korban a legérzékenyebbek a gyerekek, dől el a pályaválasztás, indul el az élet. Ezért legfontosabb szövetséges a pedagógus, a szülők és a civil szervezetek.

A vállalt feladatok megvalósítása megkezdődött. A tervezett módszertani füzetek, szöveggyűjtemények, szakmai tájékoztató anyagok egy része már elkészült, s eljutott a használókhoz, az iskolákhoz, szakmai szervezetekhez. A NAT műveltségterületei értelmében óravázlattal, kérdőívvel ellátott füzetek készültek anyanyelv és irodalom, ember és társadalom, osztályfőnöki, művészetek-

A Zsámbéki Tanítóképző Főiskola Romológia Tanszékének vezetője, dr. Várnagy Elemér

ének-zene, valamint nyelvtan és szótár témakörben. Megkezdődtek a tanári segédkönyvként és olvasókönyvként egyaránt használható szöveggyűjtemények szerkesztése. Ennek keretében összeállításra kerül a társadalomtudományok, az irodalom, a képzőművészet, zene, nyelvtan könyvek mellett a szép- és szakirodalmi bibliográfia, valamint a játékok könyve és a szakácskönyv. A koncepció értelmében a cigány és nem cigány, polgár és iskola konfliktusainak legfőbb kiváltó oka az ismerethiány, a torz információ okozta előítélet. A nem cigányok szinte semmit nem tudnak a velük egy hazában élő közel hétszáz ezres államalkotó kisebbségről. Életük, szokásaik, történelmük és életesélyeik idegenként jeleníthetnek meg. És ugyanez áll a „gázdzó” intézményekkel szemben fenntartásokkal élő cigányokra is. A módszertani füzetek, könyvek, melyek neves szerzők, szakértők munkája nyomán készültek és készülnek el, remélhetőleg megkönnyíthetik a valós kép ki-

alakítását. **Choli-Daróczi József, dr. Karsai Ervin, Lakatos Béla, dr. Hegedűs T. András, dr. Forray R. Katalin, dr. Várnagy Elemér, Horváth Jenő, dr. Kerékgyártó T. István** és még sok más neves szerző biztosíték a hiteles tájékoztatásra.

A pedagógusok pedig elfogadták az oktatási bizottság invitáló meghívását és eljöttek egyfajta közös számvetést készíteni. Az eddigi eredményekről, a mindennapok teendőiről és a jövő feladatairól egyaránt. Az elmúlt év októberében, majd december elején közel 150 általános iskolai tanár, oktatásügyi szakértő, kisebbségi képviselő vett részt a szolnoki tanácskozáson, melyen a NAT követelményrendszerétől a beilleszkedési zavarok kezelésén át a közvetlen, konkrét feladatokig terítékre kerül a szakma szinte valamennyi problémája. A Művelődési és Köznevelési Minisztérium Kisebbségi Főosztálya vezetője, **Radó Péter**, a Köznevelésfejlesztési Főosztály főtanácsosa. **Práff Csa-**

ba, a Zsámbéki Tanítóképző Főiskola Romológia Tanszékének vezetője, dr. Várnagy Elemér, valamint a többi meghívott előadó tájékoztatást nyújtott az előttünk álló feladatokról, s válaszolt a helyenként érzelmeket, indulatokat sem nélkülöző kérdésekre. A lényegben azonban szakértő, köztisztviselő és a nap mint nap a problémákkal szembenező pedagógus egyetértett. A cigánygyerekek iskolai beilleszkedése, továbbtanulása, az értelmiséggé válás útja csak közös munkával, a tanárok, a szülők és a hivatali illetékesek közös munkájával valósítható meg. A jószándék, a jóakarát már tetteket követel meg. Az értelmiség elfogadta a cigányság kinyújtott kezét, fogalmazta meg köszöntőjében **Farkas Flórián**, az OCKÖ elnöke. Az oktatási program keretében létrejött rendezvénysorozat ennek szellemében, jegyében szerveződött. Most már a folytatás következik.

Csillei Béla
oktatási szakértő

A CSODÁK SZERELMESE

Politikai és gazdasági szemfényvesztések korát éljük. Olyan ösztársadalmi jelenségeknek vagyunk közvetve és közvetlenül is tanúi, amelyek legelvadultabb képzeletünkben sem teremthetők volna meg mindaddig, amíg azok mindennapjaink már-már megszokott kísérőjelenségeivé nem váltak. Talán már ezért sem vagyunk annyira gyanútlanok a politikai és gazdasági át- és elváltozások tényeit szemlélve, hiszen megtapasztalásokból tudhatjuk, hogy a fentebb említett trükkorozatok ámuló, és bizony gyakran azokat megszenvedő publikumának értetlenkedő elámítottjai vagyunk.

A huszonhat esztendő karcagi fiatalember, **Varga István**, nem az előbb felsorolt kategóriák reprezentálsa, bár, mint kisebbségi önkormányzati képviselő, igen gyakran kényszerül egyetlen szál kifeszített „drótkötélén” egyensúlyozni, amikor a jogosnak látszó igények, és a legnyersebb realitások között igyekszik a harmóniát megteremteni.

Nem. Varga István bűvész. Az előadónak abból a nagyon is ritka kategóriájából való „showman”, aki nehezen megszerzett, és még ma is szüntelenül gyarapítást igénylő tudását, egyértelmű talentumát a leghálásabb közönség, a gyermekek szórazkoztatására ajánlotta fel. Mindezt ingyen és bérmentve, gyermekszere-tét manifesztálva.

– Meglehetősen hosszú, de egy pillanatra sem megunt, vagy feladott út vezetett el addig, amíg a közönség elé mertem állni mutatványaimmal – mondja bemutatkozását kérő kérdés-re Varga István. – Már egészen fiatalon, gyerekkoromba vonzódást éreztem a bűvészet iránt. El is határoztam, hogy egyszer, ha nagy leszek, én is ki fogok állni a közönség elé a pódiumra, és az én fekete cilin-

deremből is csodák sorjáznak majd elő. Szóval, mint minden gyermek, én is képzelődtem.

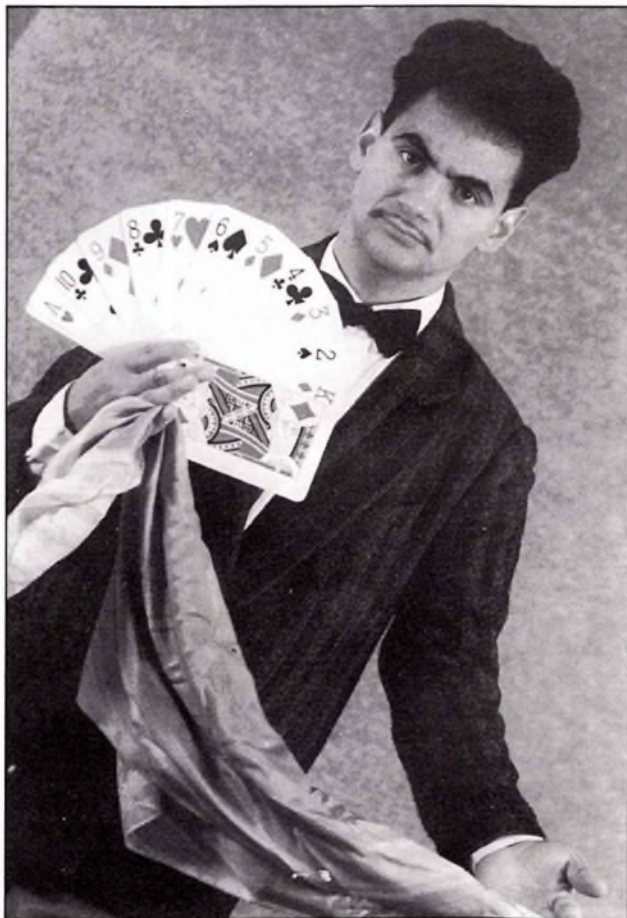
Ám mindezt nem tétlenül tettem, hiszen minden alkalmat megragadtam arra, hogy testközelbe kerüljek a csepürágók általam csodált és mélyen tisztelt beavatottjaival. Hosszú és magányos akarások, erőfeszítések után jelentkeztem **Zagyva Gyula** bűvésznél, akit mesteremnek tekintek, és aki a mai napig is tanít, illetve csiszolgatja a már publikum-érett produkcióimat is.

Rengeteg gyakorlásra van szükség, hiszen egy bűvész nem hibázhat, mert abban a pillanatban nevetségessé válik,

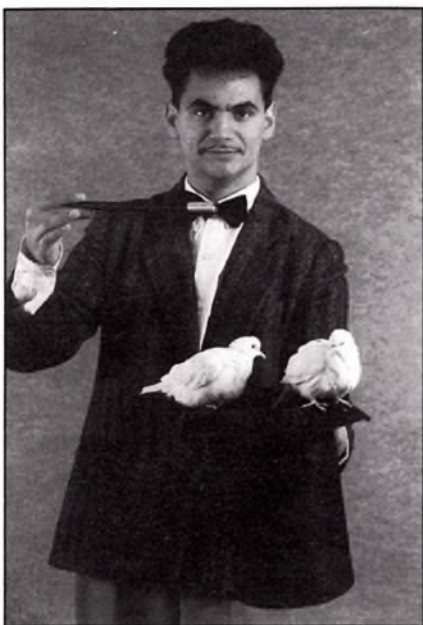
és elveszti hitelét. Ebben a műfajban ennél szörnyűbb balszerencse nem eshet meg egy emberrel.

– **Hol szerzed be a mutatványaidhoz használt „sok mindent”, és egy-egy műsorban hány eszközt használsz?**

– Egy-egy műsorom általában 25–30 perces, ami nagyjából húsz mutatvány előadására elegendő. Alkalmanként 60–70 tárgy kerül a nézők elé, illetve azok variációi. Sajnos, a kellékek meglehetősen költségesek. Egyrészüket az erre a célra szocializálódott „Figaró” bűvészboltban szerzem be, míg másrészt a már említett Zagyva Gyulától vásárolok, illetve kapom kölcsön. Nem szabad azonban abba a tévedésbe esni, hogy egy-egy műsorban csupán a kellékek kapnak meghatározó szerepet. Ez nem így van. Úgy gondolom, hogy az előadó személyisége legalább annyi-

Az előadó személyisége legalább annyira döntő, mint a kellékek

A kellékek a Figaró bűvészbolból valók

ra döntő, mint a kendők, kártyák vagy a galambok.

Én mindenesetre bevonom a publikumot is a játékba, hiszen aktív részvételük emeli, nemesíti a produkciót. Ez tapasztalati úton megalapozott tény.

Mint már említettem is, főleg gyermekek előtt lépek fel, ezért műsoraimból kiiktattam pl.: a cigarettával bemutatandó trükköket. Én magam nem dohányzom, és természetesen azt szeretném, hogy szeretett közönségem sem válna felnőttként aktív dohányossal.

– **Ezidáig mintegy tizenöt-husz önálló előadással mutatkoztál be a megyében illetve a megyén kívül. Ennyi lehetőség adódott?**

– Mielőtt a kérdésedre válaszolnék, elmondanám, hogy szinte biztos, nem ezzel a tevékenységgel fogom megkeresni a kenyerem. Amatőr vagyok, a

szó legklasszikusabb értelmében. Ez a szenvedélyem. Mindenesetre ha hívnak valahová, örömmel megyek, csupán költségeim megtérítését kívánom.

Persze, sok még a tanulnivaló. Főleg az illúziókeltő mutatványokra gondolok (például: lebegő emberfigurák... stb), amelyeknek a bemutatásához szükséges eszközökön túl, amik magasan túlszárnyalják az én anyagi lehetőségeimet, meggyőzően magabiztos rutin is szükségeltetik.

Végezetül elmondanám, hogy már utánpótlásról is gondoskodtam, hiszen **Renáta** lányom, aki még négy éves sincs, igen intenzív érdeklődést tanúsít édesapja szenvedélye iránt.

Azt hiszem, valójában ő a jövő zenéje...

Rab Imre
Fotó: Bartha

Száznegy-mosolynyi öröm

FENYŐFA ÜNNEPSÉG ROMA GYEREKEKNEK

Bizony, törekeny holmi az emberi öröm. Főleg mostanság érezzük a Lélek e megnyilvánulásának sérülékenységét, amikor mindennapjaink üzött, háborgó, a megélhetési gondok miatt gyakran a hosszú tűrés partjait is szét- és átszakító indulatok hullámvérései korábban biztonságosnak látszó életlehetőségeket mosnak semmivé. Ezért is szívet simogató, különösen jóleső érzés az, amikor a többszörösen is hátrányos helyzetű, a biológiai életbenmaradás határmezsgyéire kényszerült embertársaink gyermekeinek arcára valami mindig véglegesnek remélt boldogságot sikerül varázsolni.

Mindig voltak és lesznek is talán olyan örömeteremtő kevesek, akik e nemes feladatot, jelen korunk üreserszényű világában, a megvalósulás gyakran már le-lelegyintett reményében is önmagukra nézve emberi kötelességüknek tekintik. Tisztelet nekik ezért!

December tizenhetedikén, a nagy-kun fővárosban, Karcagon, a roma kisebbségi önkormányzat három frontembere (**Domokos Sándorné, Johan Anna, Varga István**), makacsul következetes szervező munkájának eredményeképpen ünnepélyes, mindazonáltal vidám fenyőfaünnepséget szervezett a település cigány gyermekeinek számára.

A Pártok Háza tanácskozóterme ezen a ködös, havas, igazi téli délutá-

non zsúfolásig megtelt csodákra váró és a csodákban még feltétlenül hívó gyermekekkel.

Varga István képviselő úr megnyitója után, az ünneplő gyermekközönség soraiból mintegy tucatnyian vállalkoztak arra, hogy önállóan is fel lépnek, és verseikkel, dalaikkal szórakoztatják figyelmes hallgatóságukat. A „szoknya- és nadrágrángató” produkciók igazi sikert könyvelhettek el maguknak, és a mindössze három és fél éves **Varga Renáta** „nótázása” szinte szünni nem akaró, nyílt-színi tapsot kapott.

Ezt követően a „profik” léptek a pódiumra. **Varga István** bűvész, közel félórás, tettenérhetetlenül illúziókeltő, vidám produkciósorozata következett, melyek közül a folyton semmibe tűnő fehér galambok csodája, és a levegőben alva lebegő **Kály Lacika** fizikai törvényeket meghazudtoló látványa ejtette ámulatba a tárt tekintetű, hűséges publikumot.

A Barna Gyöngyök táncsoport (**Kály Marianna, Raffael Alexandra, Raffael Mária, Seres Renáta, Seres Szabina, Lakatos István, Raffael Pál, Rózsa Sándor, Seres László**) **Farkas Zoltánné** vezetésével öt, saját koreográfiájú táncfantáziát adott elő, amelyek megkomponálásakor eredeti, hagyományos mozgásművészeti motívumokat ötvözték modernnek ítéltető variációkkal. A táncgrupp tagjai, mindannyian gyere-

kek, produkciójuk után elmondták, hogy bár már eddig is voltak sikeresnek elkönnyelhető fellépéseik, szívesen vállalnának további megmérettetéseket, hiszen, mint vezetőjük, **Farkas Zoltánné** megjegyezte: igazi, nagyformátumú munkához aktív befogadóközönség szükségeltetik.

– Úgy érzem, jól sikerült ez a délután – mondja **Johan Anna** kisebbségi önkormányzati képviselő. – Elértük a célunkat, és ez nekünk, szervezőknek is öröm. Gyermekeink ezalatt a két óra alatt elfelejtkeztek a cigánytelepek kivilágítatlan, sáros utcáiról, a nem, vagy csak alig fűtött lakásokról, és bizony sokuknak az általunk adott szerény kis ajándék lesz az egyetlen kézzelfogható tény, amely a szeretet ezévi ünnepét jelenti számukra.

Jó tudni, hogy városunkban, Karcagon élnek velünk együtt olyan emberek, akikhez ha kéréssel fordulunk, nem utasítanak el bennünket. Ezért is köszönet és hála illeti a Karcag és Vidéke ÁFÉSZ vezetőit, az ESSEN Kft.-t (**Mészáros Zsolt**), a Karcagi Szuperinfót (**Halmi György**) és a Bethánia Szeretetszolgálat karcagi csoportjának vezetőjét **dr. Szalay László**nét.

R. I.

Egy ősi mesterség nyomában

Tőszeg központi részén takaros, kétszintes házban él **Vaszi György** családjával. Mikor felkerestem, beszélgetünk a mesterségéről, szabadkozott, nem tud ő nyilatkozni, a baltához, a fűrészhez, a kaparókához van ő szokva. A teknő vájása-
kor nem tud az ember beszélni amúgy sem. Teknővájó volt az apja, meg annak az apja is. Ebbe született bele, ehhez ért, ezt szereti csinálni. Pedig kemény munka ez. Egy nagy sózóteknőhöz bizony közel

egy méter átmérőjű farönkre van szükség. Nem könnyű ezt „kétvállra” fektetni, kikényszeríteni belőle egy simára kívájt teknőt. A munka nagyrésze a szabadban folyik, sőt sokszor még a megye határán is túl, ahol a megfelelő fát sikerül beszerezni. Haza már csak a félig kész teknő kerül simításra, gyalu-

lásra. A teknő mellett mintegy pihentésképpen vállfákat, fakanalat, villákat is készít.

Büszke arra, hogy két keze munkájából él, bár ez egyre nehezebb, nehéz a teknőket értékesíteni. A hűtőládák, fagyasztók háttérbe szorították ezt a tárolási formát.

A piacot meg kell találni, eljárnak az ország távolabbi részeibe is. Több kézművessel összefogtak, és egymás áruit is viszik. Vaszi György adja a teknőt, a másik az udvari és szobai seprőt, egy harmadik fonott kosarat, gyékényárut.

Bizony sokszor úgy kell hazajönni, mondjuk a miskolci vásárból, hogy egy fillér értékű árut nem tudott eladni, csak a sok benzin fogyott, és végig ázott vagy izzadt egész nap.

Irigyeinek – mert ilyenek is vannak – azt üzeni, jöjjenek vele hajnalonként oda, ahonnan a fát sikerült beszerezni, még szerszám is kerül. De úgy számítanak, hogy az egész napos hideg, sze-

les vagy esős idő elől majd csak késő este vagy éjjel otthon lehet elhúzódni.

Nehéz kenyérkereset ez, de ami az asztalra kerül, becsületes, kemény munka eredménye.

Gönczi Lajos

Fotó: Sassy

KÉPEK EGY MÁS VILÁGBÓL

Szomorú, kissé fásult októberi délután volt. A buszpályaudvarra balagtam, álmosan, kedvetlenül nézelődve. Nem akartam beszélgetni, ezért meghúzódtam egy padon, nehogy ismerőssel találkozzam. Ködös volt az ég, és a levelek, mint lejátszott színdarab hulltak a fák egykedvű ágairól. Kellemes érzés töltött el. Jó volt ez a nyomottság, a sárga levelek képe. Igazi, finom őszi nap volt. Üldögéltem a padon, néha-néha az órára pillantva – óh, már csak kilenc perc és indul a busz. Gondolatok tódultak az agyam kusza ösvényeiben. Egyszer csak, mint a ketréből kiengedett vadak, ugrott elő két cigány lány. Először csak a mezítlábas talpak, majd a színes ruhák, a kócos, talán napok óta fésűt, vizet nem látott arcocskák tűntek fel. A 11 év körüli kislányok egyik embertől a másikig rohantak, remegő, kolduló marokkal. Arckifejezésük alázatot sugallt. Rettenetes látvány volt. Az emberek nagyrésze elfordult tőlük undorral, jobb esetben megmoso-

lyogva a kislányokat. Némelyek göggel, esetleg sajnálkozva dobta-
k pénzt, kicsi, iskolapadba való keze-
ikbe. A bevétel nem sok lehetett,
mert rettegve, sírva mutatták egy-
másnak a kevéske adományt. Mér-
hetetlen fájdalom hasított a szívem-
be, míg odaérték hozzám. Aprót ke-
restem és láttam, igen megőrülnek a
pici egyforintosok mellé helyezett
húszforintosnak. Pillanatokon belül
futott át rajtam két érzés. Megnyug-
vás az adakozás pillanatában, és a
másik kegyetlen érzés, amikor a
gyermekek szemeibe néztem, korá-
vén arcocskáikra. Hangjuk még
mindig fülemben cseng.

– Milyen szép maga, az arca, a
haja...

Ó, Istenem! Bárcsak ne monda-
tok volna semmit! Kis ártatlansá-
gok! Én nem azért adtam! Én nem
ezt akartam! A gyerekek villanász-
szerűen szaladtak tovább, remegő
kézzel, koszos ruhában, rettegéssel
teli szemekkel. De hát kitől félnek?

Lilla

Én, Magnus Tarconius Gabriellus de Picula, vulgo Tárkony Gábor, vállalva zablát és igát, megvetést és felmagasztalást, ép elmével és higgadt vérrel eltökéltem, hogy megvizsgálom az életet. Másképp megcsalnam önmagam, tanulság nélkül hagyom szép dús nemzetségemet, az egész roma nyámarengit, s bizonyos fokig megrövidítenék henneteket is, álnok, gádzsó népek.

Sietek leszögezni, hogy Picula Gábor egyenes ági leszármazottja a legősibb kultúrát képviselő fáraók népének. A felmenő ágak holtbiztosak, csak a lemenő lombosodás körül van némi homály, tán még korszolulás is egy kicsit. De lehet, hogy épp fordítva van. Attól függően, hogy az ősi gyökerek felé a felmenő, vagy a lemenő ágak vezetnek. Minden esetre a gyökerek felé vezető geneológia nemes és előkelő, egyenest az egyiptomi kultúrához visz, s onnan még visszább a világhírű óind kultúráig, a Gangesz szent vizéig.

Ha fellapozod a hindi-magyar szótárt, megtudhatod belőle, hogy az indiai prálák az úrnak azt mondják: rádzs, a kárpáti cigányok: ráj. De sok más szó is majdnem egy és ugyanaz. Hindi nyelven az úrnő ráni, cigányul rányi: a víz páni, cigányul pányi: a nyelv a hinduknál dzsib, a romáknál sib; aki megy, az indiában dzsálná, a cigányoknál dzsál: aki tud, az az őshazában dzshánná, a vándorolás után dzsánél; a hal indiában máchli, a romáknál másho.... Előljáróban ennyi elég is ahhoz, hogy rokoni kapcsolataimat a magasztos-mágikus óind kultúrával biztosítsam. De ősi rokon még a Pontuszból származó **Akvilla** és felesége **Priszilla**, akik mesterségükre nézve sátorkészítők voltak, s akiknél Pál apostol is megszállt volt, amikor Athénból átment Korinthusba, hogy hathatós beszédekkel intse a pogányokat. Dédapám úkapjának a szépapja Orfeusz volt. Amikor még a dicső Mezipotámiában, tova Kétvízközt éltünk, a dicsőség istene megjelent volt Ábrahám-nak, és azt mondta neki: „Eredj ki a te földedből, a te nemzetségedből, menjél Káldeából Káromba, hol adok néked örökséget, ha csak lábnymonyit is, és a te magod leszen zsellér az idegen földön.”

Mi mást jelent ez, ha nem azt, hogy az ősatya is roma volt? Ő a számérokot és zsidókat megelőzve lakott a Kétvízközhben, amikor utasítást kapott, hogy mehessen a Káricsba, amit az égiek szebben szólva Kárram földjének mondtak. Mi más lehet a lábnymonyi örökség, ha nem az országotak végtelen vonala? Azt kapta örökül a roma ősatya, hogy menjen, amíg a szemével lát. Öökké idegen földekben járjon, minden magja és ivadéka utolsó zsellér legyen. Soha, schol otthonos gazda. Mindez tisztán benne van a Bibliában, csak tudni kell kiolvasni belőle. Persze azt is megígérte a dicsőség istene, hogy

Dumás beszély glaszodél-hangadó masinára

Első tekercs Szegényember csikója hamar ló

RÉSZLET

Hibádzásnak vallomás az írja

azokat a népeket, amelyeknek a romák szolgálnak, megfogja büntetni. Csak épp az időpontot felejtette el megjelölni, úgyhogy a büntetés mindeztidáig nem következett be. De alkalomadtán biztosan bűnhődni fognak a gádzsók. (Gádzsó mindenki, aki nem cigány.) Mindenért meglakolnak előírás szerint, amiért oly hosszú ideig elnyomták és semmibe vették a romákat.

Belátom, és meakulpázok is érte mindjárt az elején, hogy érzékenyen reagálok ezekre a faji-nemzeti csúnyaságokra, de van elégtétel és igazságszolgáltatás is a világon. Vagy ha nincs, az ősi bosszúállás fantomja biztos, hogy kísért még. A modern szellem megkívná, hogy aknázzunk ki mindent, ami hasznunkra válik, a sok ocsmány alpári szemetet dobjuk ki, az erkölcsieket és az eszmeieket egyaránt, szüntessük meg a sokféle nyomorúságot, az életet töltsük meg móddal, elégedettséggel, költészettel, szerelemmel és művészettel, az élet felsőbb rendű hatalmának morzsáival, erre tanít a gádzsó világ minden okos bölcsé. De mit tapasztalunk? Minél jobban korszerűsödik a világ, annál sivárabb lesz az élet. Annál jobban mélyül a nyomor és a gyűlölködés, sőt a felsőbb rétegekben is kezd rokonszenves lenni a nyomorromantika. Lásd a koszos hippiket és a milliomos csemeték életét, mezítlásba lázongásait, a mesterségesen kellett csóróság önellátó kommunáit. Régebben efféle nem volt. A mizéria egyáltalán nem volt vonzó. Most, mintha fonákjára fordultak volna az emberi törekvések, a gazdag baroszának házatáján varázsa van a művi szegénységnek – az Úristen adná, hogy legyen részük belőle valószínűságon is. Kívételt csak a romák és általában a khaló népek képeznek, amelyek foggal és körömmel ácsingóznak a mód után, mivel az ő nyomoruk nem művi passzió, hanem igazi nagy hibrid mizéria, ami a testet-lelket egyként szikkasztja.

Nekem is megígérte volt a Devla, hogy ellenségeimet veti a lábaim elé zsámolyul. Azt szeretném én már látni! Hogyan hasal előttem a sok rosszakaró gádzsó, homlokával a földet érintve. Nagyon bírnám az alázatos szituációkat, amilyeneket például álomban látok, amikor én vagyok a fenséges és törhetetlen bazileusz és az összes párnók (fehérek), bűnösök és ártatlanok kivétel nélkül leborulnak előttem, és úgy hasálnak, mint valami keleti despota előtt, míg csak kegyesen engedélyt nem adok, hogy felemelhessék a fejüket. Én meg csak mosolygok az alantasok egyöntetű szolgálkúségén, és csóválgatom a fejemet, mert két dolgot nem értek álomban: a küzdelmes múlt annyi bátor, véráldozatos hősiessége után hogyan vált ilyen egységessé a civilizált világ szolgálkúsége, és vajon honnan jönnek ilyen nagyzó, kárörvendő, képtelen gondolatok, ha csak álomban is, egy csóró séróba? (Séró: fej, kobak, koponya.)

Készséggel elismerem, sok hasznom nem származna a párnók bűnhődéséből, mégis nemes kárörömmel venném tudomásul megaláztatásukat, hadd lássam, hogy viselkednének a szorongatott helyzetben, miként lohad le bennük a nagy kivagyiság. Undok, csúf vonás a káröröm, de mit tegyek, ha bennem él. Eltitkolhatnám, de attól nem szűnik meg, csak kétszínűsködnék én is, mint ők.

Idegen beszédű emberek között elég sokat forgolódtam, hiszen **Halász Lajossal** külföldön turnézta, s tudom, hogy idegen emberek között a legjobb tolmács a tücsök ismerős beszéde. És a sirályszavú, kék bizonytalanság a Fekete-tenger partján. Már az is fekete! Holott épphogy kék vagy erős kékeszöld. Én már laktam együtt muzikus füvekkel, fákkal és vízzel, s tudom, mily öröm hallani az ébredő föld hajnali hangjait. Valamennyien a Mindenség fiai vagyunk: föld, fa, víz, bogár, madár és csillag. Milliányi barát és testvér, mert egy a sorsunk és a végzetünk, mint a Karády-nótának. Ha nem a golyók vagy a bombapeszkek, akkor az ilyen meg olyan szerek, a gyárműenyek és a kipufogók füstje, a savas esők és a mérgezett gyümölcsök végeznek velünk. Vagy pedig a sejt bomlasztó radiációk és a betegségek. Vagy ha ezek együttesen nem, akkor megteszi a magáét az undor. Az agresszió tudatos és az evolúció véletlen fegyvere. Hús-, harminc-, esetleg ötvenéves év múlva megbékélve mind együtt leszünk az univerzumban.

ÜVEGKOPORSÓBAN

Nagy volt a készülődés a Raffael családban Mezőtúron, karácsony előtt. A család felnőtt gyermekei úgy döntöttek pár hónappal ezelőtt, hogy meglepik az öreget egy autóval, bár tudták, hogy a ló a kedvence. Nyugdíjazása óta tartott egy-két szép példányt, amiket ritkán fogott kemény munkára. **Raffael Pált**, a 62 éves cigány embert tisztelték a városban, ő volt mindenki Palsi bácsija. Nem is csoda, hisz évtizedeket dolgozott a helyi húsüzemben, majd a téglagyárban, az emberek tiszteletét megbízhatóságával és rendkívüli igazságosságával nyerte el. Eljött az elmúlt év december közepe, már mindenki nagyon várta a karácsonyi és újévi készülődést, amikor két fiával át akart utazni a másik városba. Az ügyek intézése mellett az ajándék vásárlás is fő cél volt. Nem jutottak messze, hisz Mezőtúrtól pár kilométerre az autó megcsúszott, és egy fának ütközött. Három súlyos sérültet szállított be a mentő a szolnoki kórházba. Közülük a 62 éves Pali bácsi nem élte túl a sérüléseket. Kilenc gyermeke gyászolja.

Palsi bácsi 15 éves korában nősült, és 47 éve házas. Cigány szokás szerint virrasztottak. Nem ettek, nem ittak, nem szórakoztak, sőt a mosakodás és a borotválkozás is tiltott volt egy hétig.

Az öreg nem volt rosszmódú, de nem is dicsekedhetett nagy vagyonnal, így a családja, mely tizenöt megyéből

verbuválódott össze, igazi méltóságteljes temetést szervezett, amelynek költségeit közösen fedezték. Úgy döntöttek, hogy Palcsi bácsi megérdemli a kiemelt végtisztességet, így üvegkoporsót rendeltek, kriptát építettek neki, ahol szinte minden megtalálható, ami az örökkévalóság „kényelmét” szolgálja. A kriptá padlózatát szőnyeg borítja, és középen a lovakat ábrázoló szőttes, ami az öreg kedvence volt. Természetesen már ki van alakítva a hely az őt később követő hitvese számára is. A ravatalozásnál kezébe adták az ostort, amivel lovait terelgette, mellé tették a szemüvegét és minden olyan kelléket, amit egyébként is mindig magánál hordott. A menet a háztól indult, ahol az üvegkoporsón keresztül nemcsak a sok rokon, de kedvenc lova is elbúcsúzott gazdájától. Ezt követően tucatnyi zenészből álló együttes húzta Palcsi bácsi kedvenc nótáit a temetőig. A városon majd három órán keresztül ment a gyászoló gyülekezet. Egy bozontos fekete kutya is kerülgette a menetet, amiről csak később derült ki, hogy otthon elszakította láncát, hogy elkísérhesse meghalt gazdáját.

Az egyházi szertartást követően lassan indult el a díszes halottaskocsi az utolsó útra a kriptáig, mikor behelyezték végső nyughelyére az elhunytat. Étél-ital és egyéb kellékek mellett egy új öltönyt is helyeztek a kriptába. Ezt követően koszorúhalmaz borította a köztisztelőben álló ember sírját, és elindult a félezer ember a cigány szokás szerinti halotti tort megülni. Csak Bodri, a fekete bozontos korcs kutya őrzi azóta is gazdája nyughelyét.

Barna Sándor

Egy tanárnő a cigányok „varázskörében”

Kalmár Ilona tanárnővel és kis osztályával Pécsen találkoztam először, az I. Roma Előadóművészeti Fesztiválon. Egy színdarabot hoztak el, és ahogy néztem a gyerekek játékát, hallgattam dalaikat, rájöttem, hogy nem egy egyszerű cigány osztály szárnypróbálgatásainak vagyok tanúja, hanem egy gyermekekből álló profi színjátszó társulat előadását élvezhetem, és hogy ez nem csak az én véleményem, azt a vastaps is alátámasztotta.

Kalmár tanárnő szemében pedig olyan csillogást láttam, amiből kiderült számomra, hogy ez a pedagógus az életéből nem csupán a megszabott nyolc órát tölti ezekkel a cigány gyerekekkel. Budapesten, a IX. kerületi Lenhossék utcai Általános Iskolában meg is találtam őket, és ottlétem során megérzésem beigazolódott.

– Szabolcs-Szatmár megyében születtem, ahol a barátnőim zsidó és cigány lányok voltak. Köztük nőtem fel. Egy idő után úgy éreztem, hogy nem tudok eleget róluk, ezért elkezdtem cigány irodalmat olvasgatni. Azóta nem tudok betelni vele. Ekkoriban történt, hogy a Népművelődési Intézet cigány népművelés szakot indított. Rögtön jelentkeztem, és szomorúan tapasztaltam, hogy én vagyok az egyetlen budapesti pedagógus, aki beiratkozott. Szóval elkezdtem a tudományos oldalát is tanulgatni, és ahogyan ott a tudó-

sok, kutatók előadásait hallgattam, azon gondolkodtam, hogy ez mind szép meg jó, de így nem tudom átadni a gyerekeknek. Úgy döntöttem, hogy mivel író is vagyok, drámajátékot írok az ott hallottakból. Feldolgoztam a történetüket, egészen a tizenötödik századi bejövételüktől. Meg is született az első előadás. A próbák alatt rájöttem, hogy ezek a gyerekek óriási tehetségek, nincs bennük semmi mesterkéltség, hanem olyan természetesen mozogtak, játszottak ahogyan azt valamikor az ősök átélhették. Ezt követte a török

Kalmár Ilona tanárnő

idők feldolgozása, teljesen a huszadik századig. Az előadásokkal sok helyen felléptünk. Egyszer Cigány Kongresszusra hívtak meg bennünket, ahol a minisztériumból is ott voltak, az annyira tetszett nekik a darab, hogy nyertünk is tőlük pályázaton egy színpadot. Tavaly csináltunk egy cigány gálaestet. Óriási siker volt, teltházas nézőtérrel. Különböző műveltségű emberek, különböző módon reagáltak. Volt, aki csendben figyelt, volt, aki hangosan kinyilvánította tetszését. Legszívesebben filmre vettem volna, olyan szép volt az egész. Azt gondolom, hogy egy-egy ilyen darab nagymértékben segíti a cigány embereket, hogy megismerjék saját történelmüket, ami nagyon fontos, mert ez nagyon hiányos. Most akarjuk megcsinálni a második gálaestet, amihez zenét is fogok írni.

Ha a gyerekek meghallanak egy közismert cigány dalt – például a Zöld az erdő –, rögtön látom, hogy ragyog a szemük, otthon vannak benne. Eredetileg valami könnyen emészthető dalmra gondoltam, esetleg indiai motívumokkal; de végül úgy döntöttem a változatosság kedvéért írok egy cigány sanzont, amit már elő is adtunk az ötödik kerületben a Kisebbségi Napok keretében. A közönség föllálva tapsolt.

Jól érzem magam közöttük, szeretünk együtt lenni. Szoktam kérdezgetni, hogy mit is jelent nekik az együttlé-
tünk. Az egyik kisfiú, aki nevelőotthonban él azt mondta, hogy neki ez a családja.

Persze, nekem is jól kell ismernem őket, hogy szót tudjunk érteni. Gondolok itt a szokásaikra. Mert például, ha az egyik fiam bejön, és nem veszi le a kalapot, akkor tudom, hogy nem illetlenségből csinálja így, hanem mert náluk ez a szokás. A szokásaik és a hagyományaik viszont nem ugyanazok. Ez utóbbiról keveset tudnak, ezek inkább a génjeikben vannak. Van egy segítőtársam, aki ilyen irányú könyvekből tanítja őket hagyományaikról, de el is szoktuk játszani. Amit tudok, azt **Rézműves Melindától** tanultam, aki az ELTE-n az egyetlen cigány néprajz szakos. Sajnos, ebben a társadalomban próbálják elfelejteni cigány mivoltukat, és nekem meg kell tanítanom a gyerekekkel, hogy ez nem szégyen, hanem egy érték, amit ápolni kell. Ezen dolgozom, már 15 éve, és ez idő alatt sokmindent átéltem velük. Láttam, hogyan akarják már az általános iskolában elnyomni bennük a tehetséget. Volt egy kislány, aki muzsikos családból való. Kitűnő tanuló volt, és egyszer négyest kapott biológiából. Persze ő rögtön sírva fakadt, mire a tanár azt mondta: – Minek sírsz? *A ti fajtátoknak* nem kell ötosre tudniuk.

Szerencsére ezután is jó tanuló maradt. Ma már óvónő. Próbálom bebizonyítani nekik, hogy ők is értékes emberek. Eredetileg magyar-történelem szakos vagyok, színészeket is neveltem.

Elégge megszállottja vagyok a kultúrának, és mindig az a népcsoport foglalkoztat, amelyet próbálnak elnyomni. Így kerültem például a csángókhoz is, akik legalább annyira lenézett nép volt a svábok között, mint a cigány.

Szóval szeretem ezeket a gyerekeket, és szeretném, ha nyolcadik után sem kallódnának el, mert tanulnak és igyekeznek. Előfordul, hogy feladok egy verset, és bár nem tetszik nekik, de ne-

kem megtanulják. Volt egy csodálatos élményem, nemrégiben. Ilyenkor, félév vége előtt szigorúbb vagyok, és az egyik kislány így fogadott: – Nem érdekel, akár kiabálsz, akár nem, én akkor is szeretlek!

Nagyon szép élményeim vannak velük kapcsolatban. Jó néhány éve történt, egy fogalmazásnál, hogy egyik kislányom a tavaszról ezt írta: „Itt a tavasz. Itt a tavasz? Tényleg itt a tavasz!” Erre azt is mondhattam volna, hogy szóismétlés, de engem annyira meghatott, hogy rögtön csillagos ötöst adtam rá. Persze, nem biztos, hogy felső tagozatban is így osztályozták.

Rendkívüli módon kötődöm hozzájuk, és elmondhatom, hogy a szüleikkel is jó a kapcsolatom és megbíznak bennem.

Szeretném ezeknek a gyerekeknek a másságukat természetessé tenni, mert sok osztályban nem oldják fel a kisebbségi érzésüket. Hiába tehetségesek, hiába zsenik, elhúzódnak és nem tudnak kibontakozni. Ezért kellene bennük megváltoztatni, hogy ne szégyeljenek, hanem vállalják fel a származásukat.

Érzem, hogy a cigányok körül van egy csodálatos varázskör, ahol én is ott vagyok; köztük, velük, mellettük.

Lilla

TAPASZTALATAINK SZENTJAKABON

A kaposvári Pannon Agrártudományi Egyetem hallgatói az utóbbi években két diplomadolgozatot is írtak az itt élő cigányok életéről és munkájáról. **(Czakó Judit:** A Somogyi cigányság helyzete az oktatásban – szentjakabi vizsgálatok alapján – diplomadolgozat, PATE Kaposvár 1991. 41. p. melléklet 10. p. és **Ignác János:** A szentjakabi cigányság életmódja különös tekintettel az oktatás és az életszínvonal helyzetre; diplomadolgozat, PATE Kaposvár 1993. 27. p.)

A munkanélküliség – Damoklész kardja – elsősorban a szakképzetlen munkásréteg felett lebeg. Közöttük is a cigányság a leginkább veszélyeztetett népcsoport. Ez adódik egyrészt az elbocsátásokból, másrészt az újraelrendezéshez hiányzó gazdálkodási hagyományokból, amelyek elősegítenék azt. A családok munkanélküli segélyből, vagy rokkantnyugdíjból és családi pótlékából tengetnek.

Szentjakabot 1950-ben csatolták Kaposvárhoz, a valamikori falu határában a század 20-as, 30-as éveiben alakult ki a mai cigánytelep. Az itteni cigányság összetétele jól reprezentálja a Dél-Dunántúli cigányságának összetételét. A közel 2000 cigány 75%-a beás, 25%-a pedig oláh cigány.

Ma az alulképzettség és az erősödő előítéletek miatt kilátástalan a helyzetük, s a kialakuló új struktúrában sem számíthatunk javulásra.

A munkanélküliség, amely meghaladja a 80%-ot, és a nagyon alacsony életszínvonal adja a feladatot: az embereknek foglalatosságot kell biztosítani saját környezetükben. (Szándékosan nem munkáról beszélünk, mert ehhez hozzátartozik a munkahely is, ami szerintünk -jelen esetben- nem feltétlenül szükséges a megoldáshoz.)

Nézzük azokat a lehetőségeket, amelyek anélkül, hogy munkahelyet teremtenének, segíthetnek a szentjakabi cigányok megélhetését. Ezt a két szerző (Czakó 1991; Ignác 1993.) a következőképpen látja:

Fő cél az ismeretek, az „ingerek” eljuttatása a zárt telepekre, kolóniákba, hogy a saját életterületükben találjanak a cigányok ingergazdag környezetre. Igaz, sok mindent próbáltunk már tenni a cigányok „felemelése” érdekében, de számtalan lehetőség van még előttünk, amit idáig nem próbáltunk ki, és talán eredményt hozhat.

Egy biztos, bármilyen úton indulunk is el, eredményhez csak akkor érhetünk, ha nem gyűlölettel támadunk, hanem nyíltan elismerjük, elfogadjuk ennek a népnek a létezését, megértéssel és érdeklődéssel fordulunk feléjük. Így segítségünk is termékenyebb talajra hullik.

Erőszakos, „nyom nélküli beolvasztásra” gondolunk sem szabad.

„Öltetek tehát magatokra – mint Isten választottai, szentei és szerettei – könyörü-

letes szívet, jóságot, alázatot, szelídséget, türelmet. Viseljétek el egymást, és bocsásatok meg egymásnak, ha valakinek panasa van valaki ellen: ahogyan az Úr is megbocsájtott nektek, úgy tegyetek ti is. Mindezek fölül pedig öltözzétek fel a szeretetet, mint amely a tökéletességnek kötele.” (Kolossé 3:14.)

Az életszínvonal a telep kialakulását követően az ország gazdasági helyzetét követte. A változások nyomai a ma is álló házakon nyomon követhető. Így láthatunk szinte putri számba menő 12-14 m²-es, egy helyiségből álló, a 60-as, 70-es években épült félkomfortos, valamint az új idők szelcit jelző padlásbeépítésű, központi fűtéses házakat is. A legújabb házak a Nap és a Csillag utcában épültek. Bizonyos fokú elhatárolódás a beás és a oláh cigány lakosság letelepülésében is nyomon követhető: a Csillag utca új házait az utóbbiak, a Nap utca új házait az előbbieket építették. Az új házak mindegyike csak félig kész, ennek ellenére már beköltöztek szinte valamennyibe. A házak lassú elkészülteinek a kedvezőtlen és szinte egyik napról a másikra változó hitel- kamat feltételek, és az egyre rosszabb képet mutató munkanélküliségi helyzet az oka. A munkanélküliség okozta jövedelemcsökkenés kompenzálására több vállalkozással és módszerrel próbálkoztak maguk a szentjakabi cigányok: zöldség-gyümölcsolt, magánfuvarozás, kocsmá és palackozott italok boltja, állattartás stb.

Az állattartás nagyobb volumenű elterjedését akadályozza, hogy a telkek rendkívül kis területűek (200-300m). A legtöbb háztartásban még konyhakert művelésére sincs lehetőség, holott az egyre több munkanélküli főleg a mezőgazdaságban, és azon belül az állattenyésztésben próbálja további megélhetésének forrását megkeresni. Erre utal az a jelenség is, hogy az utóbbi két évben Szentjakabon a meglévő állatok száma csaknem megkétszereződött. Ezt a mezőgazdasági tevékenység-hajlandóságot mindenképpen ki kell használni a cigányság felemelkedése érdekében. Az esetleges mezőgazdasági tevékenységről szólva két alternatíva áll előttünk: saját szükségletre termelő gazdaságok, árutermelő gazdaságok.

Sok szakember a fenti elképzelést azzal támasztja alá, hogy a cigányság háromnegyed része falvakban él. Szerintünk ez a tény, és az, hogy a cigányság szakmailag kevésbé képzett, elegendő ahhoz, hogy a mezőgazdaságban keressék a boldogulás útját.

Mi szükséges egy ilyen program létrehozásához?

Mindenekelőtt támogatni kell az itteni állattartást. Bérelhető földterületek (konyhakert, szántó, kaszáló) biztosítása akár az ön-

kormányzati területekből, akár a közeli termelőszövetkezet földjeiből.

A termelés szellemi alapjainak megteremtése: egy mezőgazdasági jellegű népfőiskola megszervezése. Ebben nagy szerepet vállalhat a Mórincz Zsigmond Művelődési Ház, valamint a Pannon Agrártudományi Egyetem Állattenyésztési Kara.

A termelést koordináló szerv létrehozása. Ez tulajdonképpen a hajdani hegyközséggel analóg intézmény, melynek feladata az érdekekpviselet, a piacutatás, adminisztráció, stb. lenne.

„Ipari” foglalkozást is lehetne szervezni, de e téren ügyelni kell a cigányság adottságaira és szellemi felkészültségére is. Gyártmányok járdalapokat – van elég kaposvári utca, ahol felhasználhatnánk! Vagy rendszeres munkát adhatnak a MÉH (felbomlás után jogutódja) telepein a leselejtezett gépeket, eszközöket bonthatná széjjel a szakképzetlen cigány munkaerő, az újrafelhasználás számára. Ezek sikere a szervezőtől és az odafigyeléstől függ.

Mindezek csupán a lehetséges jövő alakításának alternatívái. Olyan út, amely megteremtheti a társadalmi normáknak való megfelelést, anyagi-szellemi alapjait, ugyanakkor nem rúgja fel a cigányság hagyományos értékrendjét, kultúráját. Az új házak, életkörülmények nyomán eltűnt a hagyományok jelentős része. Ma már nincs a telepen kemence, amiben a beások kenyéruket, a punyát sütötték, nem ülnek össze esténként valamelyik öreg mesemondó egy-egy meséjét meghallgatni, a gyerekek zöme nem tud beásul beszélni, csak megérti a szavakat. Jószerivel az egyedül megmaradt szokás, a halottasháznál való virrasztás...

A Szentjakabi cigánytelep ma a bomlás előrehaladott állapotában van. Ennek nyomán az itt élők, innen kikerülő emberekben egyfajta tudathasadás van a társadalmi hovatartozást illetően. Az identitászavar megszüntetésének egyetlen lehetséges módja az, ha a cigányok megtanulják elfogadni, sőt, értékként megélni cigányságukat. Ehhez kell a cigányságnak egy szellemi és anyagi alapot megadni. Előbbi a saját kultúra visszatartása, értékeinek megőrzését kell, hogy eredményezze, utóbbi pedig egy olyan rendszer létrehozását, amelyben a cigányok eredeti foglalkozás-hajlandóságait is megtartva beilleszkedésük anyagi alapjait megteremthetik. E folyamatnak természetesen mai környezetben kell megvalósulnia, a mai társadalmi normáknak megfelelően: a putriba visszavezető utat el kell zárni.

Horváth József
kollégiumi igazgató

PATE Állattenyésztési Kar

B L A N K A

Vannak kilátástalannak látszó dolgok az életben. Vannak jelenségek, amelyeket az ember őstörténetének kezdetei óta a legcsekélyebb mértékben sem sikerült semmissé tenni, legfeljebb csak semmissé nyilvánítani, ami szerény megítélésem szerint csupán annyira megnyugtató, mint éhes embernek egy elmesélt vacsora.

Soha nem voltam valami nagy véleménynel a „homo sapiens” törvényalkotó képességéről, annál inkább díjaztam azonban ilyenirányú erőfeszítéseit. Hiszen hosszú évszázadok, sőt évezredek által bebizonyított tény, hogy a társadalom, amely törvényei alkotásakor nem veszi figyelembe az ösztönöket, azok természetes megnyilvánulásait, azokat ellenőrizhetetlen illegalitásba kényszeríti, határozataival a bűn megelégnyit teremt meg.

Az alábbi beszélgetés hosszabb gyözködés végeredménye. A lány, nevezzük Blankának, mivel kifejezetten kérte neve elhallgatását (így tettenérhetetlenül elrejtőzhet mondanivalója mögött), olyanformán nyilatkozott amikor mesterségének kulisszatitkairól faggattam, amelynek értelmében az mindenkielőfordulhat, hogy felakasszák, de hogy saját akasztására maga vigye a kötelet... Legyen a hőhérnak is valami rezsije.

Nos, kedves Blanka, mint tapasztaltad is, vittem én a kötelet. Amolyan tollnoki engesztelhetetlenséggel...

– Nem, nem vagyok még húsz éves, de már gyakran érzem úgy magam, mint egy rothadó rongyszőnyeg – fohászodott neki a lány az önvallomásnak. – Úgy tizenöt éves lehettem, amikor először feküdtem le hapsival. Akkor már régen nem jártam iskolába. A mai napig sincs meg a nyolc. De nem is hiányzik. Olvasni nem szeretek, szerelmesleveleket nem írok.

Ja, ott tartottam, hogy tizenöt évesen. Az úgy volt, hogy mi nagyon sokan laktunk együtt, mert nagy volt a család. Apámék is állandóan cseszegettek, hogy így eltartanak, meg úgy, hát herótom lett tőlük. Az egyik nagybátyám, aki meg jóformán egyedül élt, mert hol volt asszonya, hol nem, azt mondta, menjek hozzá lakni, mert elférek. Tudod, olyan OTP-s típusháza van. Na jól van, kaptam az alkalmon. Odaköltöztem minden cuccommal. Nem volt sok.

Dezső, mert így hívják a nagybátyámat, fene egy kevély, nagyakarátú ember. Még cigányba is ritka az ilyen.

Emlékszem, éppen húsvét volt. Félke-reken jött meg a kocsmából, ilyenkor mindig bitang-jó kedve kerekedik. Hozott nekem „kevertet”, vagy mi a rákot. Azt kóstoltgattam. Édes is volt, szédített is. Ízlett. Bedurrantam, mint az atom. Hát akkor megtörtént. Semmi különöset nem éreztem, csak másnap döbbentem rá, hogy végérvényesen felnöttem. Okádnivaló múlttal, jövőtlenül.

– **Blanka, tudsz-e arról, hogy nagybátyád azon túl, hogy kihasználta az alkalomban és az adott helyzetben rejtőző lehetőséget, bizony súlyos bűncselekményt is követett el ellened?**

– Na ne röhögtesse! – hárította el a kérdésben feltálat információmat nyegle nagyvonalúsággal. – Nem érte? Nekem egy nyugis helyre volt szükségem, ahol nem vagyok folyton útbán, és ahol nem dörzsölök naponta többször is a pofámhoz, hogy haszon-talan élősködő vagyok. Ezt megtaláltam nála, és meg is védett. Gondolhatod, hogy amikor híre ment, hogy anyám öccséhez költöztem, hogy tépték a romák a szájukat, de tenni semmit nem tudtak, mert én kiröhögtem őket, és olyan helyekre zavarásztam a sok bunkó bránert, hogy azokat jobb, ha nem írod le.

– **De, mint a tények mutatják, valahogy mégiscsak az utcára kerültél. Hogy történt? Nem volt más?**

– Abban az időben Dezső a csatorná-zóknál dolgozott. Mindenfelé az országban. Tíz naponként jött csak haza. Hozott is pénzt, meg nem is. Azért megvoltunk valahogy addig, amíg az a kancsal tiszafüredi asszony oda nem szemtelenkedett. Ronda egy háziállat volt, de állítólag Dezső gyereket csinált neki valamikor, akit meg intézetben nevelnek. Szóval befogadtuk. Én persze nagyon utáltam, de tudom, hogy ő is engem. Nekem akkor külön tányérom, meg kanalam volt, amit mindig bezártam a szekrénybe, nehogy a kancsal Terka abból egyen. Gúnyolódott, vicsorgott is rám eleget. No, várj csak, majd helyreteszem én a fejedalját, gon-

doltam magamban. Volt neki egy ilyen sodrott nyaklánc, amit sohasem hordott, csak nézegette, mutogatta. Dicsekedett, hencegett vele. Kifigyeltem, hogy hová szokta eldugni. Mikor ez megvolt, magamhoz sikerítettem és még aznap elpasszoltam a piacon. Lett is tatárvilág, amikor nem találta. Tudta, hogy csak én lophattam el, de mert nem tudta bizonyítani, lassan elcsendesedett. Főleg akkor, amikor kilátásba helyeztem, hogy ha gyanúsítgat, megvertem a Dezsővel. Akkor aztán végleg befogta az etetőjét, én meg néhány nap múlva eljöttem ebbe a városba, al-bérletbe. Azóta itt élek. Hogy miből, azt úgy is tudod.

– **Blanka, amúgy hivatalosan, hány napot dolgoztál addigi életedben?**

– Hát eddig még nem nagyon törtem magam, hogy mások cselédje, kapcája legyek. Azt mondják, elég lácsó karos-szeriám van. Kalandra vágó hapsi meg mindig akad. Az igaz, hogy némely manus olyan rusnya, hogyha már ránézek okádkhatnékom van, dehát az üzlet, az üzlet. Én nem tudom, hogy hogy van, de bármennyire is vigyázok, már negyedszerre maradtam úgy. Most is. Dehát ez is csak pénzkérdés. Megint jön a kaparás, vagy mint ahogyan az orvosom mondja: az etnikai tisztogató. A baromállat. Van lové az üzletben, és ha még nem húzom le a rolót, lesz is, de valahogy egyre jobban undorodom önmagamtól. Gyereket akarnék, lakást, meg virágokat az ablakba. Dehát – legyint elfordulva, de én látom a könnyeket a szemében – én már nem biztos, hogy tudnék másképp élni. Mert hogy túl mélyre merültem. De azért nem adom fel – egészíti ki önmagát elszántan. – Csak még kevés pénzem van ahhoz, hogy végleg itthagyjam ezt a vidéket.

Rab Imre

Az elégedettség látszata

A fennálló kormányzati hatalomnak mindig is kedvező, ha az ellenzéki politikai erők belső bajaikkal vannak elfoglalva. Ha a személyes torzsalkodások, ha a hatalmi előnyökért folytatott harc válik meghatározóvá. Nyilván azért is, mert kevesebb gondot jelentenek, s a nyilvánosságra került belső ellentétek folyamatosan megosztják a közvéleményt. És ezen keresztül a lehetséges szavazó bázist. Hiszen nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a választásokon dől el minden. Amelyik politikai erő két választás között feléli a bizalmi tőkét, aligha lesz nyertes. Látható volt ez legutóbb is, hiszen a mostani hatalmon lévők meglepően egységes politikai arculatot őriztek meg. Sikerük titka – többek között – az volt, hogy a választó polgárokat képesek voltak meggyőzni igazukról. Más kérdés, hogy a hitelesnek és szakszerűnek látszó ígéretek közül mik valósultak meg. Mindenki a saját bőrén érezheti, s talán csak azokat kivéve, akik a kurzus váltás kétségbevonhatatlan nyertesei lettek.

A jelképeket könnyű kicserélni

Elégedettek a milliós vagyonokat felhalmozók lehetnek, vagyis akik – a baloldali ideológiától függetlenül – érdekeik érvényesítésében semmilyen eszköztől nem riadtak vissza. Annál kevésbé, mert korábbi kapcsolataikat megfelelő szinten tudták működtetni. Mindenesetre érdemes lenne megnézni, hogy az új gazdasági és politikai elit melyik rétegből került ki. Igazából csak sejtéseink lehetnek erről, hiszen például a származás (így szemérmesen elhallgatott proletár múlt) semmit sem magyaráz. Nem is magyarázhat, mivel az állampárthan korábban komoly tisztséget viselők nagyrésze manapság legfeljebb csak íróasztalt cserél. Mint ahogyan az is egyértelmű, hogy az

egyek jelképeket könnyű kicserélni és könnyű róluk megfedkezni. Ám a lényeg nem is csupán ezzel függ össze. Hanem sokkal inkább azzal a körülménnyel, hogy napról-napra erősödik az alkotmányos diktatúra veszélye. A parlamentáris demokrácia kellékei ugyan még megvannak, de az alapvető döntések mégis csak egy központból származnak. Amihez nem adja áldását a jelenlegi kormányzat, az nem is valósul meg.

A valóságban semmi sem történik

A félrevezetésnek és a manipulációnak pedig eléggé kifinomultak a módszerei ahhoz, hogy az állampolgárok lemondóan vagy beletörődően fogadjanak el mindent. Mert végül is mindenfajta döntést könnyűszerrel lehet utólag magyarázni. Esetleg – ha nagyobb elégedetlenséget váltana ki – utólag korrigálni. Csak a kellő pillanatot kell megtalálni. Habár a társadalom közel kétharmadát kitevő nyugdíjasok tömege nem túl veszélyes, de ha a kormányzat egyik főszereplője arra utal, hogy a magánosításból származó bevételek töredékét a nyugdíj-rendszer reformjára fordítja, a hatalom számára némi rokonszenvet mindenképpen szerez. Csak hogy az igazi problémát az jelenti, hogy ebben az átmeneti időszakban a pártok és a különböző politikai irányzatok csupán hivatkoznak meghatározott társadalmi rétegek érdekeire. Elhihető vagy kevésbé elhihető módon. A valóságban viszont semmi sem történik. Megint csak az vehető észre, hogy az állampolgárok több milliós csoportja szorul az európai mércével mérhető szociális és kulturális lét alá. Egyszerűen fogalmazva: alattvalói létbe. Nem politikai értelemben – hiszen jogállamiságban élünk, az alapvető szabadságjogok érvényesülnek, az önkormányzatok működnek –, de ami ezek mögött van, az riasztó. Mert

akik a pusztta megélhetés és túlélés kényszereivel vannak elfoglalva, azok számára az elégedettség látszatát hordozó politikai programok semmit sem jelentenek.

Politikai önmutogatók

Ebben a helyzetben választható lehetőséget az kínálta, ha az ellenzék valóban megkerülhetetlen politikai erőként lépne fel. Ehhez nem elegendők az ígéretek vagy a fogadkozások. S különösen nem akkor, ha az is egyre szembeötlőbb, hogy az ellenzéki politikai erők mindegyike ugyanazokat ígéreti – legfeljebb megpróbál meghatározott politikai hangsúlyokat előtérbe állítani. Mindebben ugyanakkor az a szomorú, hogy a politikai önmutogatók mutatványai növekszenek ügyekké manapság. Holott erre a legkevésbé sincs szükség. Mert nem pusztán választópolgárok vagyunk hanem elsősorban polgárok, akiket az előbbi jogon kívül másfajta jogok is megilletnek. Például a kor színvonalán való megélhetés joga. Ha hisztérikus felhangok kísérik a politikai csatározásokat, s ha semmi sem válik fontosabbá, mint a hatalom megszerzése vagy megőrzése, előbb-utóbb cirkuszi játékként hat minden. Csak az nem mindegy, kik lesznek a vesztesek. Nyilván, akik jelenleg hatalmon vannak, a legközelebbi választáson sem fognak túl sokat veszíteni. Némelyikük talán a pozícióját. Akik viszont napról-napra élnek, azokat nem a botránnyá lett ügyek, s az ürüggyé lett botrányok vigasztalják, hanem az a felismerés, hogy ennél csak jobb lehet.

A mögöttünk lévő évek főlegességérzetet sugalló időszaka után a legemberibb igények egyike lehet ez. Túl az elégedettség hazug látszatán.

Dr. Kerékgyártó T. István

PÁLYÁZATI KIÍRÁS

A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGI SZERVEZETEK 1996. ÉVI KÖLTSÉGVETÉSI TÁMOGATÁSÁRA

A Magyar Országgyűlés Emberi jogi, Kisebbségi és Vallásügyi Bizottsága pályázatot ír ki a Nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvény hatálya alá tartozó, 1993. december 31-ig bejegyzett – kulturális tevékenységet folytató és/vagy érdekképviselőt ellátó – azon nemzeti és etnikai kisebbségi szervezetek számára, amelyek nem tartoznak a párttörvény hatálya alá.

Nem pályázhatnak kisebbségi önkormányzatok.

A bizottság a jelen pályázat kiírásával az 1996. évi költségvetési törvényben a szervezetek támogatására elkülönített 65 millió forint odaítélését készíti elő.

A pályázatot az adatlappal együtt egy példányban lehet benyújtani 1996. február 29-ig az Országgyűlés Emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottságához (1358 Budapest, Széchenyi rak-

part 19.) „Szervezettámogatási pályázat” cím megjelölésével.

Bővebb információk a Bizottság titkárságán a 1/268-5032, vagy 1/268-5035 telefonszámon kaphatók. (A pályázati kiírás és az adatlapok átvethetők az Országgyűlés Képviselői Irodaháza Tudakozójában – Budapest V., Széchenyi rakpart 19. – is.)

A pályázathoz csatolni kell a szervezet alapdokumentumai közül a bírósági bejegyzés, a bankszámlaszerződés fénymásolatát, az előző évi rendszeres tevékenység és az egyedi programok felsorolását, valamint nyilatkozatot a köztartozások teljesítéséről.

A bizottság felhívja a pályázók figyelmét arra, hogy:

– a „programközpontúság” elvének érvényesülését tartja elsődlegesnek a „működéscentrικusság” elvével szemben;

– fenntartja magának a jogot a pályázatban leírtak helyszínen történő ellenőrzésére, mind az elbírálás előtt, mind azt követően;

– hiánypótlásra, adatmódosításra a határidő lejárta után nincs lehetőség; a hiányosan, vagy a megadott határidőn túl beadott kérelmeket nem vesszi figyelembe;

– a pályázati anyag teljeskörű beadása nem jelenti a támogatás automatikus elnyerését;

– a jelen pályázati kiírás előtt benyújtott anyagokat nem tudja figyelembe venni, ezért minden pályázó szervezettől teljes dokumentációt kér;

– a beküldött pályázat visszaküldését nem tudja vállalni.

Budapest, 1996. január 18.

István József

a bizottság alelnöke

(Adatlap minta a szemközti oldalon)

Kultúránk védelmébe

Van-e a cigányságnak kultúrája, vannak-e hagyományai? Már a kérdés ilyen feltevése is provokatív, s csupán jómagam is csak azért említem, mert korábban áltudományos gondolkodók kétségbe vonták. Gondolom, az elmúlt időszakban sokszorosan bizonyította a cigányság kultúrájának, hagyományainak értékeit, évszázadokra visszanyúló gyökereit.

Fontos helyet kapott a Nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló törvényben a kisebbségek kultúrájának és hagyományainak védelme. Ezt a következőképpen rögzíti a törvény: „A Magyar Köztársaság területén élő magyar állampolgárságú nemzeti és etnikai kisebbségek nyelve, tárgyi és szellemi kultúrája, történelmi hagyományai, valamint kisebbségi létükkel összefüggő más sajátosságaik egyéni és közösségi önazonosságuk része.”

Ez teljes mértékben vonatkozik a cigányságra, különösen az olyan értékeket őrző és ápoló településekre,

mint Kántorjánosi vagy Hodász, ahol az oláh cigányok megőrizték őseink értékes emlékeit, hagyományait, ének-zene kultúráját. Ezzel összefüggésben emeli ki a törvény azt, hogy „mindezek különleges értékek, megőrzésük, ápolásuk és gyarapításuk nemcsak a nemzeti és etnikai kisebbségek alapvető joga, de a magyar nemzet, végső soron pedig az államok és a nemzetek közösségének érdeke is”. Kétségtelen, hogy mostantól iskoláinknak, közművelődési intézményeinknek ebből az aspektusból is szükséges közelíteni e kérdés-komplexumhoz.

A törvény alapvető rendelkezéseink sorából talán éppen ezért emelhetem ki a 3. § (1.) bekezdését, mely szerint: „A Magyar Köztársaságban élő kisebbségek államalkotó tényezők, kultúrájuk része a magyarországi kultúrának.” Viták sora, egyeztetések, elmélkedések előzték meg a törvény megszületését, melynek célja az, hogy a Helsinki Záródokumen-

tum elvei alapján megteremtse a kisebbségi lét megéléséhez szükséges intézményes alapokat. Különösen vonatkozik ez a közoktatásra és a közművelődésre. A jogok érvényesítésében különösen nagy feladat hárul a cigány önkormányzatokra. Erre figyelmeztetnek a törvénynek a következő sorai: „A kisebbségi önkormányzat jogi személy, s mint ilyen, intézményt alapíthat és tarthat fenn, különösen a helyi közoktatás és közművelődés területén.”

S az is jó, ha a pedagógus társadalom tudja, hogy e törvény 29. §-a (1.) bekezdésének értelmében „a helyi közoktatás, hagyományápolás és kultúra, a kollektív nyelvhasználat kérdésében a kisebbségi lakosságot e minőségében érintő települési önkormányzati rendeletet a képviselő-testület csak e lakosságot képviselő helyi kisebbségi önkormányzat egyetértésével alkothat meg”.

Farkas Kálmán

ADATLAP

A NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGI SZERVEZETEK 1996. ÉVI KÖLTSÉGVETÉSI TÁMOGATÁSÁHOZ

I. A szervezet adatai (1995. december 31-i állapot szerint)

1. A szervezet neve:
(hatályos bírósági bejegyzés szerint)
Székhelye:
Számlaszáma:
(a szervezet nevével azonosíthatóan)
Telefon/fax:
A bank neve és címe:
Adószám:
2. A szervezet képviselőjére jogosult személy(ek) neve:
Tisztsége:
Címe:
Telefon/fax:
3. Érvényes bírósági nyilvántartásba vétel száma:
kelte:
4. A szervezet jellege (aláhúzással jelölve)
a/ országos – regionális – helyi
b/ kulturális (hagyományőrző) – érdekképviselői
5. Nyilvántartott tagok száma
1995. december 31-én: fő

II. A szervezet pénzügyi helyzete (1995. december 31-i állapot szerint)

6. Összes kiadás:eFt
Ebből működési kiadás: (bérköltség, üzemeltetési kiadások: gáz, víz stb; bérleti díj, telefon, posta, utazás stb.)eFt
összes bevétel:eFt
Ebből:
más szervezetektől kapott támogatás:eFt
Pénzmaradvány és/vagy egyéb befektetés (pl.: értékpapírok):eFt
7. Az 1995. évben kapott támogatások pénzben és vagyoni értékben, illetve ingyenes szolgáltatásként (ingatlanhasználat) célja:
Országgyűléstől:eFt
minisztériumoktól:eFt
más költségvetési szervektől:eFt
Közalapítványtól, alapítványtól, egyéb támogatótól:eFt
A szervezet vállalkozásából eredő bevételei:eFt

III. 1995-ben az Országgyűléstől kapott támogatási összeg felhasználása

8. Működési kiadások:
(bérköltség, üzemeltetési kiadások: gáz, víz stb; bérleti díj, telefon, posta, utazás stb.)eFt
Ebből személyi kiadások:eFt

Járulékok:eFt
Programokra fordított kiadások:eFt
Beruházás:eFt

IV. A szervezet támogatási igénye 1996. évre

9. A szervezet költségvetési terve:
Tervezett kiadáseFt
Ebből működési kiadás:eFt
Tervezett bevétel:eFt
A tárgyévre már meglévő saját erő:eFt
10. A tervezett feladatok, programok, rendezvények, kiadványok, amelyekhez a szervezet az Országgyűlés támogatását kéri:
megnevezése, költség igényelt támogatás (eFt)
ideje
11. A tervezett működési kiadások:
igényelt támogatás (eFt)
a/ Tagszervezetek működése:
b/ Kommunikációs kiadások: (posta, telefon, fax stb.)
c/ Bérleti díj:
d/ Közüzemek díjak:
e/ Beruházás, mégpedig:
f/ Személyi kiadások (részletezve):
.... fő főfoglalkozású alkalmazott bére
.... fő mellékfoglalkozású alkalmazott bére
g/ járulékok:
Egyéb, mégpedig:
Igényelt működési támogatás összesen:
amely a várható kiadások %-a
12. A szervezet összes támogatási igénye (10+11):eFt
A szervezet 1996. évi tevékenységi és költségvetési tervéről, állami költségvetési támogatási igényéről a (testület, közgyűlés)-n megtartott összejövetelén döntött. Tudomásul veszem a támogatási összeg ellenőrzését az Állami Számvevőszék részéről.

Csatolandó mellékletek:

1. Érvényes bírósági bejegyzés
2. Bakszámlaszerződés
3. Az előző évi rendszeres tevékenység és az egyedi programok felsorolása (max. 3 oldal)
4. Nyilatkozat a köztartozások teljesítéséről

A FÉLÉVI BIZONYÍTVÁNY

Ilyen hideg tél még soha nem volt. Ahogy leesett a hó, a februári szél a szemünkbe fújta. A dogdiákok mégis vígan sétáltak a kutyaiskolába. Közük Csutak, a fekete pulikölyök és barátai: Pöttyös, a dalmata és Artúr, a német dog.

Nagy nap volt a mai, a félévi bizonyítvány kiosztásának napja. Becsengetés után Uszkar tanító néni át is adta mindenkinek a bizonyítványt. Izgatottan várták az eredményt a kutyakölykök, csak Herceg, a skót juhász majszolta nyugodtan csont uzsonnáját. Igen, nyugodtan, mivel ő volt az osztály legjobb tanulója.

Csutak remegve, de reménykedve nyitotta ki könyvecskéjét. Csodálkozva és csalódottan azt látta azonban, hogy ugatásból megbukott. Mit fog mondani a szüleinek...?

Tanítás után barátai hiába vigasztalták. Csak nyüszített keservesen. Hiszen birkaterelő édesapja azt ígérte: „Ha jó lesz a bizonyítványod, el-

viszlek magammal dolgozni.” Így azonban nem viszi magával. Hazafelé, lógó orral el is határozta, hogy ma még nem mutatja meg... Szülei szeretettel fogadták, mint mindig, és türelmesen várták, hogy elújságolja a félévi eredményt, de ő úgy viselkedett, mintha mi sem történt volna. Végül anyja megkérdezte:

– Kis Csutakom, milyen a bizonyítványod?

– Á, anyukám, még nem kaptuk ki, mert nem volt meg a tanári ülés. Majd holnap. Képzeld, anyuci, Artúr meg fog bukni ugatásból...

– És a tiéd hogy sikerült?

– Hááát..., elég jól, vagyis remélem – füllentette Csutak.

– Jó, akkor majd jöhetsz velem dolgozni. Meglátod, milyen jól fogunk szórakozni – mondta az apja.

Másnap reggel a három jóbarát szomorúan ballagott a suliba. Csutak így szólt:

– Én hazudtam a szüleimnek...

– Hát az nagy baj – szólt a német dog.

Ezen a napon nehezen teltek el az órák. Tanítás végén Uszkar néni Csutakhoz fordult:

– Csutak! Hívd fel a szüleidet még ma! Csak egy nagyon buta kutya bukik meg ugatásból.

– Igen, tanító néni...

Hazafelé barátai segíteni akartak rajta. Herceg odaadta neki a saját ellenőrzőjét. Nagy örömet színlelve viharzott haza a pulikölyök:

– Apu! Apu! Kitűnő lettem!

– Ez nem lehet igaz! Az én kis Csutakom!... Hallottad

ezt, apjuk?! – kiáltott fel anyja.

– Igen. Akkor máris jössz dolgozni velem!

– A tanító néni szeretne beszélni anyuval – szólt még szorongva Csutak.

– Jó. Míg odalesztek, elmegyek, és beszéllek vele.

Úgy is történt. Aztán az iskolában anyukája döbbenten hallgatta:

– A fia megbukott ugatásból.

– Na, de kérem, ez valami félreértés lehet! Az én fiam jeles tanuló!

– Ez nem igaz. A fia hazudott. Nézzük meg a bizonyítványát!...

Csodálkozva látták, hogy az a Hercegé.

– Nem is tudom, hogy tehetett ilyet, de biztos megkapja a magáét...!

– fogadkozott szégyenében haragosan Csutak anyukája.

Este hazaérve az apuka megkérdezte:

– Mit mondott a tanító néni?

– Nem fogod elhinni, mit csinált a fiunk. Hazudott. Nekünk, a szüleinek. Nem szégyelled magad?! – mordult Csutakra. – Te megbuktál ugatásból! Miért hazudtál nekünk?

– Apúúú, én azért hazudtam, mert nagyon szerettem volna elmenni veled dolgozni. Ha tudod az igazságot, nem viszel magaddal. Ugatásból azért buktam meg, mert nem akartam megugatni egy kiscicát.

– Tudod, milyen fájdalmat okoztál nekünk?

– Szeretlek benneteket. Sajnálom, ami történt, és szeretném jóvátenni.

– Bízunk benned. De máttól fogva két hónapig délutánonként nem mész sehová, hanem gyakorolni fogod itthon az ugatást.

– Igen...

Év végére a kis Csutakból osztályelső lett. Amikor felnőtt, ő lett a pulik minisztere, mert ő tudott a legjobban ugatni.

Farkas Erzsébet

Általános Iskola VIII/b, Egyek

F E J T Ö R Ő K

KÉPREJTVÉNYEK

LL=TT

R ASSZONY

K

Ha a képrejtvényeket megfejtitek három keresztnévet kaptok. A három nevet kell beküldenedetek!

Játék téli
estéken

Többen is lehet játszani. Egy doboz gyufát vagy több pénzdarabot kiöntünk az asztalra. Meghatározott sorrendben mindenki felvesz 1-1 darabot a kiöntött halomból. Az veszít, akinek az utolsó darabot kell felvennie.

Megfejtések

Szókereső: Sajnos, az utolsó megfejtendő sor technikai hiba miatt lemaradt, ezért ennek megfejtését természetesen nem kérjük, de közöljük a helyes megfejtést: farsang

Jól figyelj!: 1, 4. Kata: 3 tyúkot hajtott ki. Logika: 6 tojás.

Melyik szám...: 2-től 20-ig soroltuk fel a páros számokat, és a sorból a 14-es hiányzik.

Elment a pap...: Egyedül ment piripócsra, a többiek onnan jöttek.

MÁRCIUSIDUSÁN

Március 15-én ünnepeljük az 1848-49-es forradalom és szabadságharc 148-dik évfordulóját. Az alábbi rejtvényben két márciusi ifjú, forradalmár neve van elrejtve. Kik ők? A gyertyákat is figyeljétek!

Találós kérdések – gyümölcsfélékről

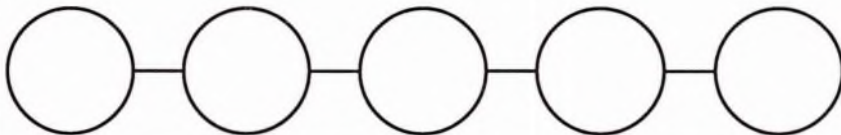
Kívül „szőrös”, belül nedves, gyerekeknek igen kedves. Mi az?

Belül „szőrös”, kívül fényes, a közepe jaj de édes. Mi az?

Bőre kékes, néha lila. Húsa ízes, finom puha, hosszúkás a csontos magja. Mi az?

Egy kis matematika!

A 235-öt osszátok 5 részre úgy, hogy a karikákba írva, balról jobbra haladva, minden szám hárommal nagyobb legyen a bal oldali szomszédjától! Milyen számok kerülnek a körökbe?

**Jó fejtörést kívánunk!
Várjuk a megfejtéseiteket!**

**„Lungo Drom”
5000 Szolnok, Szapáry út 19.**

**Az oldalt összeállította:
Bújdósó Jánosné**

VÉR FOLYT AZ ÓRIÁS KARALÁBÉ MIATT TÓSZEGEN

Az újságokban nemrégén bemutatott 12 kilogrammos szolnoki karalábét megirigyelve **Kállai Zoltán** elhatározta, nem engedi, hogy Tószeg le-

maradjon Szolnoktól. Így történt, hogy az általa termesztett karalábé elérte a 12,7kg-ot.

Büszkén mutogatta, védte, óvta, fényképeztette rekordját, amikor egy óvatlan pillanatban a ház végénél letette. Nem vette észre, hogy ott ólalkodik bakkecskéje, amely szintén megcsodálta a természet eme remek eledelét. Sajnos, túlságosan közléről. Szegény Zoli, meglátva gyönyörűsége romjait, maga is romokban hevert, összetört.

Mikor magához tért, éktelen haragra gerjedt a ronda, szakállas karalábégyilkos miatt. A fájdalom és a bosszú szörnyű tette sarkallta. Nem is habozott sokat.

A nagy konyhakés megtette a magáét, hamar két darabban találta magát a kecske.

Később a rotyogó bogrács mellett baráti körben Zoli megkönnyezte a karalábét meg a kecskét is.

Az eset szemtanúja:

Gönczi Lajos

MEGRENDELŐ

Megrendelem az LD című roma lapot

..... példányban, az alábbi címre:

Megrendelő neve:

Címe:

Előfizetési díj egy évre: 222 Ft,
fél évre: 111 Ft

A megrendelőlapot és az előfizetés díját a szerkesztőség címére kell eljuttatni:

5000 Szolnok, Szapáry út 19.

Telefon/fax: 56/420-110, telefon: 60/387-293

Előfizethető rózsaszínű postai utalványon.

Megrendelőink között
az év végén
ÉRTÉKES
vásárlási utalványokat
sorsolunk ki!

RÁCKEVEI GYORSLAKÓHÁZAK

A betonyp rendszerű házak
– bárhol felépíthetők – 40–60–80 m²-es vagy
egyedi méretekben készülnek.

Szerkezeti irányárak: 1,3–2,0 millió Ft+ÁFA

Bemutatótelep:

ARCHITEKTÚRA – GYORSLAKÓHÁZ Kft.

2300 Ráckeve, Eötvös u. 67.

Telefon: 06 (24) 385-289

Nyitva:

9–12 és 14–17 óráig,
szombaton: 9–12 óráig.

*Kérjen részletes,
ingyenes tájékoztatót
telefonon vagy levélben!*

Országos vásárok naptára

1996. január 15. — február 15.

Február 16. (péntek)

Miskolc ok.

Február 17. (szombat)

Aszód oák.

Debrecen av.

Eger av.

Hajdúszoboszló ok.

Kecskemét ok+kjv.

Kiskunlacháza oák.

Mezőberény oák.

Miskolc av.

Mohács oák.

Pécs ok+av.

Sárbogárd oák.

Siófok-Kiliti av.

Szerencs oák.

Tura av.

Február 18. (vasárnap)

Bököny oák.

Debrecen av.

Dunaújváros av.

Eger av.

Hajdúszoboszló ok.

Heves oák+av+mgv.

Hódmezővásárhely av.

Jászapáti av.

Jászládány oák.

Kaposvár ok.

Kecskemét oák.

Kunszentmiklós oák.

Miskolc av.

Mórahalom oák.

Nyíregyháza av.

Pécs oák+av.

Siófok-Kiliti av.

Szolnok av.

Tiszakécske oák.

Vác oák.

Zagyvarékas oák.

Zalaegerszeg av.

Február 19. (hétfő)

Szil ok.

Február 20. (kedd)

Bódvaszilas oák.

Eger ok.

Fertőszentmiklós oák.

Február 21. (szerda)

Eger ok.

Jánoshalma oák.

Miskolc osk.

Rudabánya oák.

Február 22. (csütörtök)

Eger ok.

Ragály oák.

Február 23. (péntek)

Déaványa oá.

Miskolc ok.

Február 24. (szombat)

Debrecen av.

Eger av.

Hajdúszoboszló ok.

Isaszeg oák.

Jászárókszállás oák.

Kapuvár oá.

Kecskemét ok+kjv.

Mezőberény av+mgv.

Miskolc av.

Siófok-Kiliti av.

Pécs ok+av.

Tura av.

Február 25. (vasárnap)

Balassagyarmat av.

Békés-

szentandrás oák.

Bodrogkeresztúr ok.

Csongrád av.

Csorna av.

Debrecen av.

Eger av.

Hajdúszoboszló ok.

Hódmezővásárhely av.

Jászkisér oák.

Kaposvár av+hkáv.

Kecskemét üv+kjv.

Miskolc av.

Nagyatád ok.

Nagykátá oák.

Nyíregyháza av.

Pásztó av.

Pécs oák+av.

Romhány oák.

Siófok-Kiliti av.

Szolnok av.

Tápió-

szentmárton oák.

Zalaegerszeg av.

Február 27. (kedd)

Eger ok.

Kapuvár oá.

Pincehely oák.

Február 28. (szerda)

Eger ok.

Miskolc osk.

Örkény oák.

Február 29. (csütörtök)

Eger ok.

Pécs r.

Március 1. (péntek)

Hódmező-

vásárhely oá.

Miskolc ok.

Ózd oá.

Pécs r.

Tornyiszentmiklós ok.

Március 2. (szombat)

Abony oá.

Békéscsaba oák.

Debrecen av.

Dömsöd oák.

Eger av.

Hajdúszoboszló ok.

Kecskemét oák.

Komló oák+av.

Magyaránador oák.

Miskolc av.

Ózd ok.

Pécs oák+r+av.

Siófok-Kiliti av.

Tura av.

Március 3. (vasárnap)

Bonyhád oák.

Csongrád oák.

Debrecen av.

Eger av.

Hajdúszoboszló ok.

Harta oák.

Hódmező-

vásárhely av.

Jászapáti oák.

Kaposvár ok+oá+kjv.

Kecskemét üv+kjv.

Kiskun-

halas oák+kv+av.

Kistelek oák.

Lajosmizse oák+av.

Miskolc av.

Nagykörös oák.

Nyíregyháza av.

Pápa av.

Pécs ok+r+av.

Siófok-Kiliti av.

Szarvas oák.

Szentes oá.

Szolnok av.

Tiszakécske av.

Törökszentmiklós av.

Zalaegerszeg av.

Március 4. (hétfő)

Nyíregyháza oák.

Putnok oák.

Szikszó oák.

Március 5. (kedd)

Cegléd oá.

Eger ok.

Nagyecsed oák.

Nagykanizsa oák.

Sajókaza oák.

Március 6. (szerda)

Eger ok.

Miskolc oák.

Polgár oák.

Sárospatak oá.

Tab oák.

R Ö V I D Í T É S E K

av. = autóvásár

bv. = búcsúvásár

bp. = bolhapiac

hháv = hobbi és kisállat vásár

imkv = ipari, mezőgazdasági kiállítás és vásár

kjv. = közuti jármű vásár

kuv = kutyavásár

lv. = lóvásár

mgv. = munkagép vásár

nm. = népművészeti

oá. = országos állatvásár

oák. = országos állat- és kirakodó vásár

ok. = országos kirakodó vásár

okv = országos kutyavásár

osk. = országos sertés- és

kirakodó vásár

r. = régiségvásár

üv. = ünnepi vásár

tb. = termékbemutató

zk. = zenés kirakodó vásár

Tömörkény oák.

Tura oák.

Március 7. (csütörtök)

Eger ok.

Encs oák.

Ónod oák.

Vésztő oák.

Március 8. (péntek)

Miskolc ok.

Pusztamérges oák.

Sásd oák.

Március 9. (szombat)

Balatonendrőd ok.

Bátaszék oák.

Csákvár oák.

Debrecen av.

Eger av.

Hajdúszoboszló ok.

Jászberény oák.

Kadarkút ok.

Kecskemét ok+kjv.

Miskolc av.

Pécs ok+av.

Polgárdi oák.

Siófok-Kiliti av.

Tura av.

Március 10. (vasárnap)

Balassagyarmat av.

Békés-

szentandrás av.

Debrecen av.

Dombóvár oák.

Dunaújváros oák.

Eger av.

Gödöllő osk.

Gyomaendrőd oák.

Hajdúszoboszló ok.

Hódmező-

vásárhely av.

Izsák oák.

Jászárókszállás av.

Kecskemét üv+kjv.

Kiskunfélegy-

háza oák.

Miskolc av.

Mesztegyő oák.

Nagykörös av.

Nyíregyháza av.

Öcsöd oák.

Pásztó oák.

Pécs oák+av.

Siófok-Kiliti av.

Szentes oák.

Szolnok av.

Tompa oák.

Újszilvás oák.

Zalaegerszeg av.

Március 12. (kedd)

Eger ok.

Gönc oák.

Zalaegerszeg oák.

Március 13. (szerda)

Csorna oák.

Eger ok.

Mezőcsát oák.

Miskolc osk.

Március 14. (csütörtök)

Eger ok.

Komádi oá.

Március 15. (péntek)

Hajdúszoboszló üv.

Hódmező-

vásárhely oák.

Váradi Gábor alkotása

